

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДОНЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ВАСИЛЯ СТУСА

МИЛА АНАСТАСІЯ ВОЛОДИМИРІВНА

Допускається до захисту:

В.о. завідувача кафедри міжнародних відносин
та зовнішньої політики

д.е.н., доцент

Лимар В.В.

« _____ » _____ 2022 р.

ЖОРСТКА СИЛА У ЗОВНІШНІЙ ПОЛІТИЦІ ВЕЛИКОЇ БРИТАНІЇ

Спеціальність 291 Міжнародні відносини, суспільні комунікації та
регіональні студії

Кваліфікаційна (магістерська) робота

Керівник:

Прихненко М.І., старший викладач кафедри
міжнародних відносин і зовнішньої політики,
к.політ.н.

Оцінка: _____ / _____ / _____

(бали/за шкалою ECTS/за національною шкалою)

Голова ЕК: _____

(підпис)

Вінниця - 2022

Анотація

Мила А.В. «жорстка сила» у зовнішній політиці Великобританії». Спеціальність 291 Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії, спеціалізація «Міжнародні комунікації та медіація в умовах конфліктного врегулювання». Донецький національний університет імені Василя Стуса, Вінниця, 2022.

У кваліфікаційній (магістерській роботі) аналізується питання жорсткої сили у зовнішній політиці Великої Британії. Авторка акцентує увагу на важливості даного чинника для британської зовнішньої політики через необхідність відповідати статусу Великої держави на міжнародній арені.

Ключові слова: «жорстка сила», «м'яка сила», Британія, Брекзит, Україна, російсько – українська війна

82 с.; Бібліогр.: – 68 одиниць.

ABSTRACT

Myla A. Hard power in British foreign policy. Speciality 291 International relations, specialization "International communications and mediation in conflict resolution". Vasyl' Stus Donetsk National University, Vinnytsia, 2022.

The qualification (master's thesis) analyzes the issue of hard power in the foreign policy of Great Britain. The author emphasizes the importance of this factor for British foreign policy due to the need to comply with the statute of the Great Power in the international arena.

Keywords: "hard power", "soft power", Britain, Brexit, Ukraine, russian-Ukrainian war

82 p.; Bibliography: – 68 items.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1. ІСТОРИОГРАФІЯ, ДЖЕРЕЛЬНА БАЗА ТА МЕТОДОЛОГІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ.....	8
1.1 Стан вивчення проблеми та характеристика джерельної бази дослідженням... 8	8
1.2 Методологічні засади дослідження.....	13
РОЗДІЛ 2. КОНЦЕПЦІЯ «ЖОРСТКОЇ СИЛИ» У МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИНАХ.....	15
РОЗДІЛ 3. МЕХАНІЗМИ ТА ІНСТРУМЕНТИ РЕАЛІЗАЦІЇ БРИТАНСЬКОЇ ПОЛІТИКИ « ЖОРСТКОЇ СИЛИ».....	29
РОЗДІЛ 4. ПРАКТИЧНИЙ ВИМІР ВИКОРИСТАННЯ «ЖОРСТКОЇ СИЛИ» В БРИТАНСЬКІЙ ПОЛІТИЦІ.....	41
4.1. Участь держави у збройних конфліктах після холодної війни.....	41
4.2. Жорстка сила у кейсі війни росії проти України.....	58
ВИСНОВКИ.....	70
СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ.....	75

ВСТУП

Закінчення «холодної війни» стало для Великої Британії початком формування нового світового порядку зокрема шляхом нарощування воєнного потенціалу для активних дій в ключових регіонах Євразії, а також визначило роль і місце військового фактору в процесі реалізації візії великої стратегії започаткованої урядом Сполученого Королівства. До початку процесу виходу Великобританії зі складу Євросоюзу не раз було переглянуто фактор «жорсткої сили», визначено ключові регіони можливого її застосування та потенційні загрози зі сторони окремих акторів. Уряд завжди реально оцінював власні сили та потенціал розвитку «розумної сили» - балансу «м'якої» та «жорсткої».

Вихід Великої Британії з ЄС став безпрецедентним явищем для всієї об'єднаної Європи, відчутним порушенням системного балансу, що визначався сталим розвитком євроінтеграційних процесів. Виклики, пов'язані із наслідками Brexit, актуалізували питання розробки нових тактичних і стратегічних рішень у сфері міжнародних відносин і глобальної безпеки для Великої Британії, для держав ЄС та для держав партнерів. Важливість дослідження даної теми визначається унікальним місцем Великої Британії в системі міжнародних відносин та її впливом на європейський і глобальний безпековий простір. Висока динаміка глобальних процесів, зокрема, поява нових викликів і загроз, зумовлюють нагальну потребу для провідних держав світу не лише вчасно реагувати на їх появу, а й прогнозувати і передбачати, що потребує стратегічної концептуальної основи. Тому дослідження окремих напрямів і тенденцій зовнішньополітичного курсу одного з лідерів сучасного світу - Великої Британії, постійно перебуватиме в полі актуальності. Також залишається перспективною тематика досліджень подальшої взаємодії України і Великої Британії в контексті виникнення нових трендів та конфігурацій у глобальному просторі.

Ситуація навколо України підживлює амбіції британських політиків посилити міжнародний вплив своєї країни. Вихід із ЄС спричинив велику втрату іміджу Британії на міжнародній арені, головним чином у Європі. Після нещодавнього виходу з ЄС Великобританія терміново потребує подальшого підтвердження офіційно проголошеної стратегії «глобального охоплення».

Американо-британське «особливе партнерство» переживає новий злет. Протидія російській агресії надає нового змісту спільній міжнародній діяльності союзників на рівні НАТО. Адміністрація Байдена користується бажанням уряду Джонсона відновити роль Британії як головного провідника американських міжнародних інтересів у Європі з часів холодної війни.

Об'єктом дослідження є концепція жорсткої сили у зовнішній політиці Великої Британії.

Предметом дослідження є особливість імплементації концепції жорсткої сили у зовнішньополітичний процес Великої Британії.

Мета дослідження: проаналізувати особливості імплементації концепції жорсткої сили у зовнішньополітичний процес Великої Британії.

Завдання:

- Охарактеризувати ступінь вивчення проблеми дослідження, його дежрельну базу та методи;
- Проанлізувати концепцію жорсткої сили у міжнародних відносинах;
- Охарактеризувати механізми та інструменти реалізації британської політики жорсткої сили;
- Охарактеризувати значимість жорсткої сили для британської зовнішньої політики;
- Дослідити використання державою жорсткої сили на прикладі війни росії проти України.

Хронологічні рамки дослідження дана кваліфікаційна робота передбачає опрацювання проблематики фактору «жорсткої сили» через призму історіографії

британського зовнішньополітичного процесу у період з 1989 року (закінчення холодної війни) і до сьогодні. Дослідження саме цих хронологічних рамок аргументується формуванням нового світового порядку зокрема шляхом нарощування воєнного потенціалу для активних дій в ключових регіонах Євразії, а також ролі і місця воєнного фактору в процесі реалізації візії великої стратегії започаткованої урядом Великої Британії.

Наукова новизна дослідження. Наукова новизна роботи полягає у дослідженні історичних передумов, процесу становлення та розвитку «жорсткої сили» Великої Британії. Враховано умови мінливого міжнародного середовища та внутрішні фактори нарощування військового потенціалу країни. Окремо проаналізовано досягнення в політичній, безпековій, економічній та гуманітарній сферах міждержавного співробітництва з міжнародними акторами та провідними міжнародними організаціями. Представлено зміни в політиці британського уряду щодо України з 2014 року – початку російської військової агресії проти України та реакція уряду щодо повномасштабного вторгнення Росії до України. Простежено визначальні тенденції сучасного етапу міждержавних відносин у контексті російсько-українського військово-політичного конфлікту.

Наукова практична значущість дослідження полягає у тому, що наукове дослідження чітко, зрозуміло та ґрунтовно розкриває поняття «жорстка сила» як самостійне твердження і термін, а також з точки зору зовнішньої та внутрішньої політики Великобританії. Зроблено ретроспективний аналіз подій від закінчення «холодної війни», який демонструє формуванням нового світового порядку зокрема шляхом нарощування воєнного потенціалу до періоду сьогодні, що на прикладі російсько – української війни розкриває значущість фактору «жорсткої сили» у міжнародному просторі. На підставі думок експертів – міжнародників сформована тенденція переоцінки фактору сили відповідно до зміни семи прем'єр міністрів Великобританії та їх політичної стратегії. В роботі здійснено спробу розглянути перспективи подальшого розвитку подій, пов'язаних з активними

бойовими діями на території України та участі й допомоги Сполученого Королівства у вирішенні даного конфлікту, а також можливі інтереси та зацікавленість країни у цьому питанні.

Структура магістерської роботи. Робота складається із вступу, 5 змістовних розділів, 3 підрозділів, висновків та списку використаної літератури.

РОЗДІЛ 1. ІСТОРИОГРАФІЯ, ДЖЕРЕЛЬНА БАЗА ТА МЕТОДОЛОГІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ

1.1 Стан вивчення проблеми та характеристика джерельної бази дослідження

Тема затребуваності за використання «жорсткої сили» досліджувалася політологами та військовими стратегами протягом віків, адже раніше кількісний показник військової зброї та її нарощування вважалося необхідним завданням для зрощування авторитету країни.

На сучасному етапі розвитку міжнародної системи та відносин держав військова сила використовується досить часто. Водночас твердження щодо сприйняття поняття «жорстка сила» дещо ширше, оскільки зміст зазначеної категорії передбачає, крім того військова, а також економічна міць держави. Науково важливий фактор розуміння співвідношення військових категорій сили та «жорсткої сили» в дослідженнях сучасних учених з'являється науково-теоретичний підхід.

Зокрема, у розумінні У. Кауфмана, Фактор «жорсткої сили» за за будь-яких умов є головним показником сили і престижу держави і є невід'ємною складовою проведення певних політичних курсів на світовій арені.

Видатний американський дипломат Г. Кіссінджер досить вичерпно, змістовно і лаконічно визначив поняття через постулат «сила є вплив».

Засновник теорії політичного реалізму Г. Моргентау, у свою чергу, наполягав на твердженні, що влада «це влада над розумом і діями людей, своєрідний інструмент для легке регулювання».

Р. Кляйн, автор методології «оцінки світових сил», дав найбільш змістовне визначення сили в міжнародних відносинах, дуже точно передаючи практичну складову та прагматичну сутність поняття та переконливо стверджуючи, що «сила

держави на міжнародній арені визначається, як здатність уряду однієї держави примушувати уряд іншої робити те, чого вона ніколи не зробила б за власним бажанням, а поставленої мети можна досягти шляхом рахунок переконання, примусу або відкритого використання військової сили».

Дж. Стосінгер, автор методу визначення могутності та сили націй, розглядав силу в міжнародних відносинах як можливість держави використовувати власні реальні або потенційні ресурси таким чином, щоб впливати на спосіб життя та поведінку інших держав.

Професор Нью-Йоркського університету Д. Пучало запропонував визначати владу в системі міжнародних відносин через ресурсний потенціал кожної держави: «влада — це здатність держави діяти, але така здатність визначається якістю і кількістю ресурсів виділених для досягнення певних політичних цілей у світовій політиці, що в свою чергу визначається станом національної економіки.

Незважаючи на широке розуміння варіантів концептуального тлумачення «сили», вчені сходяться на розумінні та сприйнятті військ сили як один із компонентів і важливий інструмент забезпечення національних інтересів певної держави на світовій арені внаслідок крайнього прояву впливу.

Автор концепції «жорсткої та м'якої сили», відомий американський дослідник Дж. Най, у зазначеному контексті під поняттям «жорстка сила» означає «можливість використання принципу «батога і пряника», що підтверджується військовою та економічною могутністю держави, з метою змусити певні країни слідувати бажанням і вимогам інших держав».

Подібного бачення дотримувався американський політичний експерт Е. Вілсон, який пов'язував «жорстку силу» зі здатністю одних держав змушувати інші країни діяти певним чином. шляхом, незважаючи на власні національні інтереси.

Автори дослідження «Жорстка сила: нова політика національної безпеки» К. Кемпбелл і М. О'Хенлон трактують поняття «жорстка сила» як політичну та

економічну здатність певної держави використовувати військову міць. (сухопутні війська, військово-морські сили, високоточні боеприпаси) для задоволення власних національних інтересів.

Тим часом інтерес британських дослідників до повоєнної трансформації країни залишається незмінно високим. Показовою в цьому контексті є книга Джеффри Фрая «Політика занепаду. Інтерпретації британської політики з 1940-х до 1970-х років». Предметом дослідження Ричарда Інгліша та Майкла Кенні став не сам історичний процес занепаду, а «теорії занепаду», вони вважають, що концепція занепаду залишається центральною в інтелектуальних дискусіях сучасної британської історії та політики. Як не дивно, наведений вище висновок щодо ролі концепції занепаду можна застосувати й до загальної характеристики радянської історіографії із поправкою на те, що її теоретичним джерелом є ідея загальної кризи капіталізму.

Враховуючи багатогранність досліджуваної теми, з метою аналізу, було виділено та умовно розподілено на наступні групи джерел:

- 1) Праці, які стосуються періоду пост «холодної війни», нарощування військової могутності та місця Великобританії у ньому;
- 2) Праці дослідників історії розширення НАТО та його політики;
- 3) Праці пов'язані з британською політикою «жорсткої сили» на практиці російсько – української війни;

До першої групи відносяться ті праці, які стосуються історії гонки озбоень і які містять значимі факти, висновки та узагальнення, актуальні і на сьогодні.

Цю групу формують праці відчизняних дослідників Шинкаренко, Л. Прокопенко, В. Манжолі, М. Білоусова, Л. Гайдукова, Д. Ченчик, І. Яковюк.

Другу групу української історіографії формують праці дослідників історії розширення НАТО та його політики «сусідства». Свій вклад у дослідження цього напрямку діяльності об'єднання, в якому активну позицію займала Велика Британія, зробили Т. Герасимчук, Є. Кіш, В. Копійка, І. Тодоров, В. Халаджі.

Третю групу історіографії формують праці з історії участі Сполученого Королівства у процесі допомоги Україні у протистоянні російській збройній агресії. Зокрема, історіографія проблеми представлена українськими дослідниками Т. Гогунською, В. Копійкою, В. Крушинським, І. Храбан, Н. Яковенко. \

У рамках програми магістерської роботи досліджувалися промови, судження, архівні матеріали і періодика різних зарубіжних політиків та організацій, також буде використана значна кількість джерел, які умовно можна об'єднати в декілька груп:

До першої групи належать матеріали фондів архівів Великої Британії.

До цієї групи належать електронні фонди Британського національного архіву (фонд уряду Сполученого Королівства), що містять важливі для дослідження матеріали про діяльність уряду Бориса Джонсона. Важливими для дослідження є ресурси он-лайн збірки архівних матеріалів «British Political Speech» та «UKPOL. Political Speech Archive», на яких розміщені промови провідних партійних і державних діячів Сполученого Королівства.

Другу групу джерел формують документи органів державної влади Великої Британії, які включають:

- а) документи Британського парламенту (стенограми засідань Палати громад і Палати лордів, звіти про слухання в парламентських комітетах);
- б) офіційні заяви Офісу прем'єр-міністра, Міністерства закордонних справ та у справах Співдружності (Форін офісу),
- в) стенограми офіційних виступів і заяв британських високопосадовців, доповіді прем'єр-міністрів на засіданнях парламенту;

Третю групу джерел складають зарубіжні й вітчизняні праці, теоретичні та наукові розробки, монографії, статті та матеріали наукових конференцій, які стосуються розробки означеної теми.

У дослідженні використано матеріали українських періодичних видань:

1) офіційних видань органів державної влади («Голос України», «Урядовий кур'єр», «Політика і час», «Стратегічна панорама») та ін.;

2) наукових видань (науковий журнал «Право і суспільство», «Український історичний журнал», «Дослідження світової політики», «Вісник КНУ ім. Т. Шевченка», «Вісник ДВНЗ «УжНУ», «Вісник Донецького національного університету», «Наукові записки ВДНУ ім. М. Коцюбинського», «Міжнародні зв'язки України: наукові пошуки і знахідки», «Вісник Львівського університету», «Наукові праці Чорноморського державного університету імені Петра Могили») та ін.;

3) суспільно-політичних видань («Дзеркало тижня», «День», «Київський Вісник», «Україна молода», «Віче», «Трибуна») та ін.

До четвертої групи належать інформаційно-аналітичні матеріали британських та американських друкованих засобів масової інформації, офіційних періодичних видань Європейського Союзу, провідних інформаційних агентств та Веб-порталів, матеріали британських періодичних видань: «Times», «The Financial Times», «The Guardian», «The Independent», «The Economist», «The Sunday Times», «The Telegraph», «Daily Mail», американських часописів «The Washington Post», «The Washington Quaterly», «The New York Times», «Los Angeles Times», «National Review».

Було досліджено офіційні виступи та конференції на порядку денному яких є Великобританія, сторінки соціальних мереж зарубіжних політиків та аналіз згадувань там Великобританії, кількість та у якому контексті.

Отже, під час підготовки дослідження використані джерела різних груп. Їхня різноманітність дозволила, по-перше, забезпечити достатній рівень достовірності використаної інформації; по-друге, розкрити різні аспекти, необхідність та ефективність використання інструментарію «жорсткої сили» у Великобританії.

1.2 Методологічні засади дослідження

Авторка вважає, що дане дослідження доцільно проводити з позицій двох парадигм: реалізму та лібералізму, оскільки існує необхідність захисту національних інтересів та підтримання балансу сил (в основному за допомогою політичних засобів) і при цьому діяти необхідно у рамках міжнародної організації на основі міжнародних договорів. Вибір парадигм обумовлений специфікою національних інтересів Великої Британії; членством в НАТО та торговельною угодою із Європейським Союзом; специфікою особливих відносин між Великою Британією та Сполученими Штатами Америки.

Принцип об'єктивності передбачає врахування всієї повноти історичних джерел та дозволяє уникнути під час дослідження тенденційності та упередженості у вивченні розглянутого питання.

У процесі дослідження залежно від цілей і задач використовувались відповідні методи дослідження: спеціально-історичні (історико-порівняльний, проблемно-хронологічний, ретроспективний – для розкриття особливостей використання жорсткої сили у процесах реалізації та впровадження зовнішньої політики; загальнонаукові (аналітичний, індуктивний, дедуктивний, логічний, синтетичний, систематизації, метод узагальнення – для дослідження еволюції застосування концепції жорсткої сили в просторі та часі) Ці особливості взаємовідносин формують концептуальне підґрунтя чинного дослідження.

Основу методології дослідження складає системний підхід, який полягає в аналізі досліджуваного явища через призму його окремих складових, поєднання яких забезпечує його функціонування. Він дає можливість представити зовнішньополітичні аспекти застосування жорсткої сили як наслідок змін та трансформацій ситуацій, що відбуваються в рамках сучасних міжнародних відносин.

Наступним важливим елементом методологічного комплексу виступає

принцип наукової достовірності, що є однією із невід'ємних умов для отримання якісних перевірених даних про явище, що вивчається. Принцип достовірності досягається шляхом: чіткої організації дослідницького процесу; всебічного охоплення аналізу досліджуваного явища з метою виявлення його сутності, особливостей і характеру; залучення великої кількості джерел офіційного, неофіційного і особового характеру, комплексний аналіз яких дозволяє визначити як здобутки, так і проблеми впливу моделі лідерства на зовнішню політику; демонструє і негативні, і позитивні риси досліджуваного явища; розкриття різних авторських точок зору, що базуються як на критичному підході так і на спробах дати позитивну оцінку явищу, що вивчається; використання загальнонаукових і спеціальних методів дослідження.

Принцип історизму є ще одним важливим елементом методологічної основи дослідження. Вказаний принцип вимагає від дослідника вивчати історичне явище в контексті його еволюції, конкретних історичних обставин і взаємодії з іншими історичними явищами. Дотримання цього принципу є доволі важливим елементом чинного дослідження, оскільки витoki сучасних особливостей зовнішньої політики Сполученого Королівства стосуються ще часів біполярної системи міжнародних відносин.

Зазначені вище підходи і принципи обумовлюють необхідність та ефективність застосування структурно-функціонального методу дослідження, передусім щодо аналізу зовнішньої політики Великої Британії як системи інтегрованих і взаємопов'язаних елементів, що спрямовані на досягнення стабільності й незмінності, мають при цьому в основі певний ціннісно-ідейний базис, що нерідко сприймається як традиція та серйозно перешкоджає адаптації до нових умов і обставин.

РОЗДІЛ 2. КОНЦЕПЦІЯ «ЖОРСТКОЇ СИЛИ» У МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИНАХ

У науковому пізнанні політики істинним повинен бути не тільки кінцевий результат, а й шлях що веде до нього, тобто метод або підхід. У певному сенсі істинність отриманого знання залежить від методу або підходу, якими користується науковець. Метод – це система правил і прийомів дослідження будь-яких об'єктів з метою відшукування об'єктивної істини. Політичне життя суспільства відрізняється надзвичайно високою складністю, відчуває вплив з боку всіх інших сфер суспільного життя і, в свою чергу, надає на них вплив. Цим пояснюється багатий арсенал методів і конкретних технік аналізу і прогнозування розвитку політичних процесів. У політичній науці є визнаним факт комплексного міждисциплінарного характеру політичного знання. Виходячи з цього, в політичному аналізі широке застосування знаходять методи, використовувані в інших гуманітарних науках.

Які механізми та інструменти повинні бути у держави, щоб її дії були ефективними? - це саме те питання, яке століттями хвилювало всіх політиків і політологів. І довгий час єдиною відповіддю на це питання була сильна армія. Проте з винаходом ядерної зброї стало абсолютно ясно, що військові дії є неприйнятним, неактуальним і досить дорогим засобом влади.

У 1990-х роках американський політолог Джозеф Най офіційно представив і витлумачив це поняття в двох варіантах:

- 1) Сила – це можливість досягти бажаного результату;
- 2) Сила — це здатність за допомогою протиріч змусити акторів бажати того, чого бажаєте ви. [54]

Саме поняття актор є набагато ширшим ніж просто держава. Актором може бути не тільки окрема країна, але і внутрішньодержавні органи, якими під різним впливом можна керувати, зіштовхувати або натравлювати на акторів інших країн.

Впливати на інших можна за допомогою трьох ресурсів: погрози, гроші та ідеї.

Якщо останній варіант відноситься до методів «м'якої сили» - коли результат досягається за рахунок позитивного образу країни та признанні її цінностей іншими, то перших два відносяться до методів «жорсткої сили» - воєнної та економічної.

Найважливіше завдання політики сучасної держави полягає у зміцненні її позицій та авторитету на міжнародній арені, створенні сприятливих зовнішньополітичних умов для довгострокового розвитку. В сучасному світі лідерство в політиці все більше визначається здатністю держави «спрямовано розвивати» свого сусіда чи конкурента. Крім того, в умовах перехідного стану політичних систем загострилася боротьба за право визначати ціннісну, нормативну складову світового порядку. Конкуренція цінностей і моделей державно-політичного та соціально-економічного розвитку – один з головних трендів нового тисячоліття. [18]

Протягом світової історії сила держави ототожнювалася, головним чином, з військовою могутністю. І якщо поняття військової сили диференціювалося, то лише в тому плані, що включало два основні компоненти – реальні збройні сили та військовий потенціал. У сучасному світі все менше прибігають до методів та інструментів жорсткої сили, віддаючи перевагу невійськовим інструментам впливу – стратегій «м'якої сили». Мова йде про навички комунікації, вміння встановлення і підтримання контакту, справлення гарного враження, гуманістичні настрої, поширення власної культури, цінностей, а також набір певних психологічних, розумових та дипломатичних вмінь, якими актор може прикривати відсутність матеріальних ресурсів.

Наразі політика «м'якої сили» тільки розвивається і далеко не всі актори розуміють і володіють тими самими навичками та інструментарієм даного виду сили, адже для цього необхідна більша обізнаність, стратегія та навіть річна

витримка і психологічні маніпуляції. Безумовно набагато легше керуватися тими чинниками, що були вигадані та мали підтверджений успіх сотні і сотні років тому. Однак «Жорстка сила», як і раніше, ефективна лише для короткострокових завдань, адже не витримує випробування часом.

Жорстка сила (hard power), або синонім до даного словосполучення - військова могутність – один з можливих варіантів існування і використання сили як у середині країни, так і в зовнішньому середовищі. Термін «жорстка сила» має на увазі форму влади, що пов'язана і використовується із застосуванням військово-політичного або економічного примусу для корекції поведінки та інтересів інших сил. Згідно з назвою, вона є агресивною і найефективнішою, коли суб'єкт влади має меншу військову або політико-економічну силу. Перша використовує примусову дипломатію, війну або загрозу, залякування і захист власних стратегічних інтересів, а друга передбачає надання допомоги, хабарі, санкції та інтервенції. «Жорстка сила» може також використовуватися для визначення переговорного процесу, в якому застосовуються тиск і загрози в якості дієвого важеля. Вона зазвичай протиставляється терміну «м'яка сила», яка має на увазі добровільне підпорядкування суб'єкта влади і ґрунтується на культурних і політичних цінностях. [18]

Інструменти жорсткої сили включають економічні санкції, військові дії та дипломатію.

Жорстка сила також може приймати форму економічного тиску, наприклад, торговельних санкцій або припинення допомоги. Вона часто розглядається, як останній засіб, який слід використовувати лише тоді, коли засоби м'якої сили не мають необхідної ефективності.

Критики жорсткої сили стверджують, що вона часто є контрпродуктивною, спричиняючи обурення та опір. Вони також вказують на високу вартість потужних інструментів, таких як військове втручання. Жорстка сила не завжди ефективна і часто може призвести до зворотного удару.

Використання жорсткої сили в міжнародних відносинах можна простежити до появи сучасної національної держави в 16 столітті.

У той час основним способом впливу на інші держави було використання військової сили. Це продовжувалося протягом століть, коли держави змагалися за владу через імперіалізм і колонізацію. [30]

У ХХ столітті відбувся відхід від використання «жорсткої сили», оскільки «м'яка сила» почала відігравати більш важливу роль у міжнародних відносинах.

Частково це сталося завдяки появі міжнародних організацій, таких як Ліга Націй та ООН. Ці організації робили більший акцент на дипломатії та мирному вирішенні суперечок.

Із закінченням холодної війни наприкінці 1980-х жорстка сила знову стала більш помітним інструментом у міжнародних відносинах.

Частково це було пов'язано з тим, що тепер існувала лише одна супердержава — Америка. Сполучені Штати використовували свою військову та економічну могутність, щоб утвердити свій вплив у всьому світі.

Сьогодні «жорстка сила» все ще є важливим інструментом у міжнародних відносинах. Однак його часто використовують у поєднанні з «м'якою силою». Це пояснюється тим, що сама по собі жорстка сила часто вважається надто прямою та неефективною.

Як можна виміряти Hard Power?

Жорстку силу можна виміряти військовими та економічними ресурсами держави.

Спроможність держави можна оцінити, дивлячись на її ВВП, оборонний бюджет і кількість військ.

Жорстку силу також можна виміряти з точки зору здатності держави накладати економічні санкції чи ембарго.

Комплексний індекс національної потужності вимірює потужність держави за шкалою від 0 до 100. Індекс враховує військовий, економічний і технологічний потенціал держави. [30]

Успіх жорсткої сили залежить від ряду факторів. «Жорстка сила», швидше за все, буде успішною, якщо її використовувати в поєднанні з «м'якою силою». «Жорстка сила» також має більше шансів бути успішною, якщо її використовувати проти слабких та ізольованих держав.

Як створити нарощування сил Hard Power?

Створення жорсткої сили вимагає від країни інвестицій у військовий потенціал. Це можна зробити двома способами: або шляхом виділення більшого відсотка ВВП на витрати на оборону, або шляхом придбання більш складної та дорогої зброї.

Використання впливу військових сил або збройних сил також є одним із способів створення жорсткої сили. Країни часто використовують жорстку силу, щоб змусити інші держави виконати їхні вимоги шляхом погроз, запровадження економічних санкцій або застосування сили. [30]

Яскравим прикладом «жорсткої сили» серед міжнародних організацій можна з впевненістю назвати трансатлантичний союз (НАТО). НАТО віддана принципу мирного врегулювання суперечок. Однак якщо дипломатичні зусилля не приносять результатів, НАТО має військову силу для проведення операцій з врегулювання криз. Вони здійснюються відповідно до статті про колективну оборону установчого договору НАТО – статті 5 Вашингтонського договору – або згідно з мандатом Організації Об'єднаних Націй, самостійно або спільно з іншими державами міжнародними організаціями. [50]

З моменту свого створення в 1949 році місія НАТО перетворилася на протипагу США та Західної Європи військовій могутності Радянського Союзу.

В останні роки НАТО виконувала роль ударної сили в Косово та Лівії та брала участь у бойових операціях в Афганістані. Можливо, найважливішим є те,

що НАТО залишається основним військовим сполучником між Західною Європою та Сполученими Штатами. Це символ стабільності, частково реальної, частково ілюзії. Незважаючи на війну на Балканах і напруженість, спричинену розпадом колишнього радянського блоку, великомасштабної трагедії, якої боялися під час створення НАТО, не сталося. [50]

НАТО розширилося до двадцяти восьми членів і має величезний бюрократичний апарат, що свідчить про те, що вона є постійною багатонаціональною установою. Вона черпає силу з прагнень східноєвропейських держав, які розглядають членство в НАТО як захист від пострадянської Росії, яка все ще вважається жадібною. Однак останніми роками НАТО продемонструвала вразливість, а нехтування публічною дипломатією сприяло проблемній траєкторії організації. В основі цієї проблеми лежить відсутність справедливого розподілу фінансового тягаря організації. [36]

У 2021 році інтернет видання «CSIS – center for strategic & international studies» опублікувало статтю «Майбутнє НАТО: три траєкторії». У ній описується три можливі варіанти розвитку або деградації майбутнього організації.

Перший сценарій описує НАТО актуальним у багатьох сферах, але без можливості зробити інвестиції та реформи, необхідні для відповідної мети в майбутньому. Найважливішим є те, що союзники погоджуються зміцнити спроможність колективної оборони НАТО, включивши інтеграцію багатодомених інструментів у свою позицію стримування та оборони. Кризове управління та спільна безпека залишаються його основними завданнями, але їм не вдається забезпечити політичну підтримку та ресурси, необхідні для їх ефективного виконання, і вони все частіше виконуються через коаліції бажаючих або під егідою ЄС та ООН. Члени Альянсу посилюють політичну координацію в НАТО з питань, починаючи від Китаю і закінчуючи новими та руйнівними технологіями, але результатом цього є не більше, ніж «розмовний магазин», який створює заяви, які скаржаться на стан світу та засуджують дії супротивників. Сполучені Штати

та європейські союзники дедалі більше розчаровуються один в одному: Сполучені Штати через неспроможність союзників взяти на себе більше відповідальності в Європі та навколо неї або зробити більш рішучий внесок в управління Китаєм, а союзники через, здавалося б, короткозору зосередженість Сполучених Штатів на Китаї та небажання (попри заяви про протилежне) надавати європейцям автономію у власних справах. Зусилля збільшити інвестиції в інновації зазнають невдачі, оскільки союзники здійснюють проекти, які приносять користь їхнім власним оборонно-промисловим базам, але не обов'язково покращують оборону та безпеку НАТО. Треті взагалі не інвестують в інновації, збільшуючи технологічний розрив між союзниками та шкодячи сумісності. [48]

Другий сценарій описує те, як союзники по НАТО збирають єдність цілей, політичної волі та фінансових ресурсів, щоб реінвестувати, зміцнити та трансформувати альянс на наступне десятиліття. Оновлена Стратегічна концепція НАТО на 2022 рік підтверджує колективну оборону як завдання номер один для НАТО, а також підтверджує актуальність НАТО в інших її основних завданнях, пов'язаних із врегулюванням криз і спільною безпекою, а також у нових сферах, таких як стійкість. Хоча існують певні відмінності в підходах або національних пріоритетах, союзники загалом погоджуються щодо викликів безпеці та можливостей, з якими НАТО зіткнеться в наступному десятилітті, і вживають активних заходів, щоб забезпечити їх вирішення. Ці кроки включають удосконалення позиції стримування та оборони НАТО від Балтійського до Чорного моря, успішну інтеграцію багатодомених і міжурядових інструментів у свій арсенал, управління викликами безпеці, які створює Китай, і продовження впровадження нових технологій, таких як штучний інтелект, автономні системи зброї та великі дані, які допомагають НАТО конкурувати ефективніше. Тісно співпрацюючи з Європейським Союзом та окремими членами, НАТО покращує свою стійкість і гнучкість, щоб протистояти потрясінням. Індивідуальні та

колективні інвестиції в інновації допомагають союзникам підтримувати свою технологічну перевагу. [48]

Третій сценарій описує припинення існування НАТО. Поступова ерозія згуртованості, політичної волі, довіри, військового потенціалу та актуальності альянсу, прискорюється кількома факторами. До них належать економічний спад, посилення націоналізму та протекціонізму, відсутність лідерства США, розбіжності інтересів і сприйняття загрози, а також зневага до спільних цінностей та інтересів. Оборонні бюджети в Сполучених Штатах і Європі зменшуються, і країни віддають перевагу потребам національної оборони над багатосторонніми рішеннями. Ця напруга призвела до відкритого конфлікту між кількома членами Альянсу, включаючи Грецію та Туреччину, які регулярно кидають виклик одна одній через свою відповідну діяльність і права у Східному Середземномор'ї. Вони тримають у заручниках оборонні плани НАТО, тренування та навчання, а також місії. Тим не менш, інші союзники, схоже, готові виконати вимоги Китаю, наприклад, обмеживши доступ до ключових портів і залізниць. Нарешті, противники підраховують, що НАТО бракує політичної рішучості та військового потенціалу для виконання своїх основних завдань, перевіряючи це кількома інцидентами. Серед них – кібератака, яка вивела з ладу електромережі в кількох країнах НАТО; Хоча є дані розвідки про те, що за нападом стоїть Росія, не всі союзники вважають це достовірним, і НАТО не реагує. В іншому випадку Росія стверджує, що тимчасове порушення територіальної цілісності Литви необхідне для захисту Білорусі. Незважаючи на стурбованість, більшість союзників не помічають інциденту, щоб уникнути ескалації; НАТО не використовує статтю 5, і частина союзників відповідає на захист Литви поза межами альянсу. [33]

Однак не зважаючи на всі складнощі, що виникають перед організацією, вона досі залишається однією із найстабільніших та найзатребуваніших, а секретом довголіття Організації Північноатлантичного договору (НАТО) є її здатність постійно адаптуватися до зовнішнього середовища безпеки, що постійно

змінюється, і потреб своїх членів. Це тим більше необхідно сьогодні у світі, який водночас є більш складним і більш взаємопов'язаним. Протягом наступного десятиліття здатність НАТО адаптуватися та залишатися актуальною в майбутньому залежатиме як від зовнішніх, так і від внутрішніх чинників згуртованості та розколу. Зовнішні чинники включають загрози та можливості, з якими стикається альянс та його окремі члени, наявність інших компетентних партнерів у сфері безпеки та оборони, а також ступінь протилежного впливу конкурентів. Внутрішні чинники для НАТО включають спільну ідентичність і цінності, політичну згуртованість навколо спільних інтересів, присутність або відсутність лідерства США, ступінь розподілу відповідальності в НАТО; орієнтація та згуртованість національних урядів. У сукупності ці фактори створюють відцентрові та доцентрові сили, які можуть то згуртувати країни-члени НАТО, то роз'єднати їх.

Ідея про те, що в Європі велика війна вигоріла, що повторення сценаріїв ніколи не станеться, що якась комбінація Європейського Союзу, розширення НАТО, економічна взаємозалежність призведе до стабільної зони миру – не справдилася. Жорстка сила все ще має значення у світовій політиці, тому не можна просто дозволити оборонним можливостям атопуватися протягом кількох десятиліть і очікувати, що вони ніколи не знадобляться. Якщо ви станете економічно сильно залежними від якоїсь конкретної країни, це може стати проблемою, якщо відносини з цією країною погіршаться. Тривожний дзвінок: нам нагадують, що могутні країни часто роблять жахливі речі, коли вважають, що їхня безпека знаходиться під загрозою. Об'єднані Нації та інші інституції не можуть перешкодити великій державі зробити щось часто жорстоке, коли вони відчують, що цього вимагають їхні обставини. Це не перший випадок у період після холодної війни, коли велика держава вторгається в суверенну країну на основі низки ілюзій. Так Сполучені Штати вторглися в Ірак у 2003 році, зробивши

це за схваленням Ради безпеки ООН, це було настільки ж незаконно, як те, що зараз робить Росія. [31]

Міжнародна криза та загроза миру в усьому світі, пов'язана з масованим російським вторгненням в Україну в лютому 2022 року, поставила складні питання, не в останню чергу – як міжнародна спільнота може допомогти українським збройним силам захистити суверенітет і територіальну цілісність країни. При цьому виникає спокуса розглядати ситуацію лише у військових термінах, залишаючи осторонь те, що є юридично виправданим і морально правильним, але це було б недалекоглядно.

Вторгнення Росії є масовою ескалацією її військової інтервенції на південному сході України, яка почалася в 2014 році, коли вона незаконно анексувала Крим і захопила контроль над районами навколо Донецька та Луганська за допомогою військових і нерегулярних сил. Путін неодноразово заперечував українську державність і стверджував, що Україна використовується НАТО, щоб погрожувати Росії, але Україна не має бойових сил НАТО на своїй території, а також Україна не відповідає критеріям членства в НАТО. У двох випадках Путін випустив завуальовані погрози застосувати ядерну зброю проти України та її союзників, що призвело б до неймовірних страждань світу. [33]

З'явилося все більше доказів передбачуваних військових злочинів, включаючи страти без розгляду та згвалтування російськими солдатами після виходу Росії з окупованих частин України, а також невибіркове бомбардування міських районів, у тому числі касетними боєприпасами.

Переважна більшість міжнародної спільноти засудила наказ Володимира Путіна про вторгнення російських збройних сил в Україну як явне порушення міжнародного права та акт агресії. Юридичні експерти стверджували, що наказ і його виконання Путіним і його командуванням є злочинами агресії.

Після вторгнення постачання зброї країнами НАТО та ЄС в Україну було раптово збільшено, щоб допомогти Україні в нагальній потребі дати відсіч

озброєним до зубів військам вторгнення. Поставки оборонної військової техніки в Україну визнали такими, що відповідають нормам міжнародного права. Заходи щодо зменшення ризиків, оголошені ЄС, включають: зобов'язання України не передавати зброю будь-якому іншому органу або реекспортувати зброю без попередньої згоди ЄС; попередня згода України на можливу перевірку ЄС на місці «за запитом»; активний моніторинг з боку ЄС українських збройних підрозділів, які отримують військову техніку, щоб переконатися, що ці підрозділи повністю відповідають МГП та МКПЧ; розслідування та судове переслідування будь-яких таких порушень МГП та МППЛ; і припинення поставок «у разі порушення українською владою своїх зобов'язань за міжнародним правом, зокрема МППЛ/МГП». [57]

Стаття 51 Статуту ООН надає всім державам-членам, включаючи Україну, невід'ємне право на індивідуальний самозахист перед обличчям неминучого збройного нападу. «Збройний напад» науковці вважають широким поняттям. Для реалізації права на самооборону в умовах збройного нападу Україна має право придбати зброю для відбиття нападу. Це право широко розглядалося державами як необхідний і пропорційний захід для протидії загрози суверенітету та територіальній цілісності України. [57]

Тим часом Україна може шукати постачальників деінде — наприклад, Південна Корея, яка має величезний сектор озброєнь і в серпні уклала договір про продаж Польщі танків і гаубиць на 5,7 мільярда доларів. Українським силам також доведеться працювати зі змінною зброєю, яка часто є менш оптимальною.

Джек Уотлінг, експерт із сухопутної війни з Королівського інституту об'єднаних збройних сил у Лондоні, вважає, що Україна все ще має достатньо можливостей для забезпечення себе багатьма необхідними їй озброєннями.

«Є достатньо часу, щоб вирішити цю проблему, перш ніж вона стане критичною з точки зору нарощування виробництва», — сказав Уотлінг,

вказавши, що Київ може отримати певні боєприпаси з країн, які не потребують їх негайно, або запаси яких скоро закінчаться.

«Тож ми можемо продовжувати постачати Україну, – сказав Уотлінг, – але є момент, коли українцям потрібно буде бути обережними щодо рівня своїх витрат і того, де вони віддають перевагу цим боєприпасам, оскільки їх немає нескінченний запас». [41]

Кремль завжди наголошував на потужному ядерному потенціалі держави-агресора, навіть до повномасштабного вторгнення в Україну. Проте після того, як 19 вересня російські війська цілеспрямовано обстріляли промзону Південно-Української АЕС, навіть абсурдні заяви російської сторони вже не сприймаються однозначно як «бряцання зброєю». Резонанс як в українських, так і в західних ЗМІ посилювався через відеозвернення президента Росії 21 вересня 2022 року з «ядерними» погрозами. Здавалося б, тема потенційного застосування ядерної зброї викликає занепокоєння сама по собі; однак не всі медіа утрималися від маніпуляцій і нагнітання страху заради збільшення кількості переглядів. Отже, чиє висвітлення ядерної загрози відповідало журналістським стандартам, а хто грав на нервах і полював на галас?

Для деяких українських ЗМІ ядерна загроза стала ТОП-темою.

ЛОНДОН, 17 жовтня (Reuters) – Сполучені Штати заявили, що світ зіткнувся з найсерйознішою ядерною небезпекою з часів Кубинської ракетної кризи 1962 року через заяви російського лідера Володимира Путіна під час конфлікту в Україні, але Москва каже, що її позицію неправильно витлумачили.

Київ та його західні союзники побоюються, що тактична ядерна зброя може бути використана в бою після того, як Путін та інші попередили, що Росія готова використати весь свій величезний арсенал для захисту. [37]

Тим часом світ «уважно спостерігає».

Путін неодноразово натякав на величезний ядерний арсенал Росії з початку війни, але його остання погроза викликала більш реакційну відповідь на міжнародній арені.

Президент Джо Байден та інші офіційні особи Білого дому публічно засудили коментарі президента Росії та приватно попередили Кремль про жахливі наслідки, якщо країна порушить глобальний стандарт незастосування ядерної зброї, який діє з 1945 року.

На додаток до власних попереджень Росії, США також мають на меті залучити світову спільноту до хвилювання щодо ядерної програми. Цього тижня видання Politico повідомило, що в адміністрації Байдена та поза нею все більше закликають закликати Китай та Індію — двох союзників Москви, які мають власний доступ до ядерної зброї — керувати погрозами Путіна.

Тим часом офіційні особи США, як повідомляється, стежать за ознаками того, що Росія змінила місце розташування своїх ядерних боєприпасів або їх стан тривоги, але станом на четвер жодних ознак такої діяльності.

Погрози Путіна, безсумнівно, зробили саме те, на що він сподівався, сказав Д'Аньєрі, а це викликало страх і збентеження.

«Я думаю, що Путін певним чином намагається зробити, і, ймовірно, йому це вдається, — це маніпулювання невизначеністю, тому люди на Заході зараз більше стурбовані тим, що може статися, ніж він сам», — сказав він. [37]

Конкретні рішення матимуть більше значення, ніж будь-які нові організаційні схеми, а складні плани чи стратегії цінні лише до тих пір, поки вони є реальними. Росія почала насолоджуватися своєю роллю хижака і використовує жорстоку силу для досягнення своїх імперіалістичних цілей. Навіть ослаблена, Росія залишається здатною завдати великої шкоди іншим. Тільки потужне стримування та надійна сила зможуть зупинити це. На думку проти інтуїції, підготовка до можливої війни з Росією є найкращим підходом до її запобігання.

Колективний Захід (і зокрема НАТО) може розраховувати на свою ймовірну здатність стримувати агресивну Росію, принаймні в довгостроковій перспективі. Але перемога України над агресором є неодмінною метою в цьому контексті, оскільки це суттєво обмежило б можливості Росії атакувати інші країни, дало б час для посилення колективної оборони та консолідації міжнародної єдності проти агресії. Рішення Мадридського саміту забезпечили ключові елементи необхідної стратегії. Не можна втрачати часу на їх реалізацію. [56]

Якщо щось може привернути увагу Європи до питань безпеки, то це буде повномасштабна війна. Члени трансатлантичного альянсу можуть нарешті серйозно поставитися до своїх офіційних зобов'язань, адже постійна стратегія стримування і «глибокого занепокоєння» схоже поступово руйнує імідж альянсу. Наслідки можуть привести до розпаду організації та створення синонімічного протекторату, про яке вже наголошували Польща, Великобританія та Україна. Країни, які раніше виявляли інтерес до приєднання до НАТО, можуть змінити свою думку. Існуючі члени, які межують з Росією, ймовірно, отримають американські гарнізони на ротаційній або постійній основі. У США буде політичний тиск з метою збільшення військових витрат, розгортання більшої кількості солдатів у Європі та припинення поточних зусиль з переміщення ресурсів до Азії. [39]

РОЗДІЛ 3. МЕХАНІЗМИ ТА ІНСТРУМЕНТИ РЕАЛІЗАЦІЇ БРИТАНСЬКОЇ ПОЛІТИКИ «ЖОРСТКОЇ СИЛИ»

Інструменти жорсткої сили включають економічні санкції, військові дії та дипломатію.

У XXI столітті, вперше оцінюється санкційний фактор, що активно використовується Заходом, насамперед США, в якості "жорсткої сили". Як відзначав американський політолог С. Краснер, серед інших цілей, «комерційна політика» найбільш часто використовується «для досягнення довгострокових цілей шляхом спроби створити особливе глобальне середовище».

Значення санкцій, як економічного інструменту досягнення політичних цілей зростає. В цих умовах підвищується і актуальність дослідження економічних санкцій в сучасній світовій політиці, оскільки виникає необхідність «вписати» цей інструмент в модель визначення зовнішньополітичної могутності держав і в класифікацію конкретних видів, випадків і обставин проектування. [46]

В сучасних реаліях санкції виступають часто використовуваним інструментом регулювання економічних, політичних, торгових відносин між країнами. У міжнародних документах немає точного і вичерпного визначення економічних санкцій: кожен конкретний випадок їх застосування розглядається окремо, в результаті чого визначається конкретний набір заходів економічного впливу на дану країну. У статуті ООН немає понять «економічні санкції» або «ембарго», але згадується «повна або часткова перерва економічних відносин, залізничних, морських, повітряних, поштових, телеграфних, радіо-або інших засобів сполучення», що в цілому відповідає поширеним уявленням про санкції

Санкції – це обмежувальні заходи, які можуть бути введені для досягнення низки цілей. У Сполученому Королівстві вони включають дотримання ООН та інших міжнародних зобов'язань, підтримку цілей зовнішньої політики та

національної безпеки, а також підтримку міжнародного миру та безпеки та запобігання тероризму. [46]

Велика Британія впроваджує низку режимів санкцій через нормативні акти, ухвалені відповідно до Закону про санкції та протидію відмиванню грошей 2018 року (Закон про санкції). Закон про санкції забезпечує основну правову основу для Сполученого Королівства щодо введення, оновлення та скасування санкцій.

Санкції Сполученого Королівства Правила, прийняті відповідно до Закону про санкції, застосовуються на всій території Сполученого Королівства, включаючи Північну Ірландію. Заборони та вимоги цих Правил застосовуються до поведінки осіб Великобританії. Це стосується будь-кого у Великобританії (включно з її територіальними водами), громадян Великобританії за межами Великобританії та організацій, зареєстрованих або створених відповідно до законодавства будь-якої частини Великобританії. Політика уряду полягає в тому, щоб санкції Великобританії діяли на британських заморських територіях і у залежних від корони територіях, щоб зробити санкції максимально ефективними.

Сполучене Королівство може запровадити такі види санкцій:

- торговельні санкції, включаючи ембарго на постачання зброї та інші торгові обмеження
- фінансові санкції, включаючи заморожування активів
- імміграційні санкції, відомі як заборона на поїздки
- санкції щодо літаків і суден, включаючи скасування реєстрації або контроль за рухом літаків і суден

Деякі заходи санкцій (такі як заморожування активів і заборона на подорожі) застосовуються лише до осіб або суден, які були визначені або визначені урядом

Великобританії. Це оприлюднюється через список санкцій Великобританії, який містить позначення або специфікації, створені з використанням законодавства відповідно до Закону про санкції. [45]

Управління із застосування фінансових санкцій Міністерства фінансів також підтримує зведений список цілей заморожування активів, який містить детальну інформацію про призначення фінансових санкцій, де застосовуються заходи щодо заморожування активів.

Департамент міжнародної торгівлі (DIT) впроваджує торгові санкції.

Торговельні санкції можуть включати заборону на:

- імпорт, експорт, передача, переміщення, надання або придбання товарів і технологій
- надання або закупівля послуг, пов'язаних з товарами та технологіями
- надання або закупівля деяких інших нефінансових послуг [46]

Спільний відділ експортного контролю DIT керує британською системою експортного контролю та ліцензування щодо торгових санкцій. Відділ ліцензування імпорту DIT впроваджує торговельні санкції щодо імпорту.

Казначейство Її Величності запроваджує та забезпечує виконання фінансових санкцій через свій Управління із застосування фінансових санкцій (OFSI). OFSI допомагає переконатися, що фінансові санкції правильно розуміються, впроваджуються та виконуються у Великобританії.

Фінансові санкції включають обмеження щодо визначених осіб, такі як заморожування їхніх фінансових активів, а також ширші обмеження щодо інвестицій та фінансових послуг.

OFSI (Office of Financial Sanctions Implementation) допомагає компаніям зрозуміти свої зобов'язання щодо фінансових санкцій, контролює їх дотримання та оцінює підозрювані порушення. OFSI також може видавати ліцензії на діяльність, яка за певних обставин була б заборонена положеннями про фінансові санкції.

Транспортні санкції:

Департамент транспорту впроваджує та забезпечує виконання санкцій в авіаційному та морському секторах.

Транспортні санкції передбачають обмеження власності, реєстрації або руху суден і літаків. Це може включати обмеження на рух до портів, гаваней і аеропортів і з них, а також затримання суден і літаків.

Імміграційні санкції

Міністерство внутрішніх справ впроваджує та забезпечує виконання імміграційних санкцій, також відомих як заборона на поїздки. Тим, хто підпадає під заборону на поїздки, буде відмовлено у дозволі на в'їзд або перебування у Великобританії. Будь-які заяви, які вони подадуть на візу для поїздки до Великобританії, включно з транзитними цілями, будуть відхилені. Будь-якому іноземному громадянину, на якого поширюється заборона на в'їзд і який зараз перебуває у Великій Британії, буде скасовано дозвіл на перебування у Великій Британії, і буде вжито заходів для висилки з Великої Британії. [46]

«Жорстка сила» також може приймати форму економічного тиску, або припинення допомоги.

Ще оди важливий інструмент «жорсткої сили» Британії – ядерна програма. Насправді, це єдина ядерна держава в світі, на території якої жодного разу не сталося ядерного вибуху.

Сполучене Королівство є ядерною державою з 1952 року та є однією з п'яти ядерних держав, офіційно визнаних згідно з Договором про нерозповсюдження

ядерної зброї. Зараз вона має 225 ядерних боеголовок і підтримує постійну програму стримування на морі.

Служба ядерної зброї (Atomic Weapons Establishment) проводить дослідження значною мірою присвячені розробці нових боеголовок. 4 грудня 2006 тодішній прем'єр-міністр Британії Тоні Блер оголосив про плани будівництва атомних підводних ракетноносців нового класу. [45]

У 2015 році прем'єр-міністр Великобританії повідомив про готовність за необхідності застосувати ядерну зброю. Про це Девід Кемерон заявив у ході конференції Консервативної партії у Манчестері. Кемерон також зазначив, що вважає за необхідне для Великобританії підтримувати програму ядерного стримування. Однак раніше Джеремі Корбін заявив, що не допустив би застосування ядерної зброї. [43]

Великобританія проводила випробування дуже обмежено і лише на заморських територіях — в Австралії та Тихому океані. Причин цьому дві — висока щільність населення в основній частині Великобританії та зв'язок з розробниками США, які справно постачали Англію своїми результатами.

Вважається, що Великобританія має близько 225 термоядерних боеголовок, з яких 160 знаходяться в бойовій готовності, але точний розмір арсеналу офіційно не розголошено. З 1998 року єдиним компонентом ядерних сил Великобританії є група ПЛАРБ "Трайдент". [38]

Група складається з чотирьох атомних підводних човнів типу «Венгард», що базуються в Шотландії у Фаслейні, термін служби яких добігає кінця. Кожен підводний човен несе до 16 ракет Трайдент II, на кожній з яких може розміщуватися до восьми боеголовок. Принаймні один озброєний підводний човен завжди знаходиться на бойовому чергуванні.

До 2060 року підводні човни класу Венгард повинні бути замінені чотирма новими підводними човнами класу «Дредноут». Перша з них, «Дредноут», має надійти на озброєння на початку 2030-х р.р.

У вересні 2019 р. почалося будівництво другого, «Валіант». Назви третього та четвертого човнів — «Варспіт» та «Кінг Джордж VI». Будівництво об'єктів ведеться на верфі в Барроу-ін-Фернес і на майданчику Роллс-Ройс в Дербіширі. Загальна вартість програми становитиме 31 мільярд фунтів стерлінгів (включаючи інфляцію протягом усього терміну дії програми), резервна сума - 10 мільярдів фунтів стерлінгів.

У середині березня 2021 року Великобританія вперше з часів закінчення Холодної війни заявила, що має намір на 40% збільшити кількість своїх ядерних боєголовок - зі 180 до 260 штук. Про це повідомляє Deutsche Welle з посиланням на огляд оборонної та зовнішньої політики країни після "Брекзиту", який прем'єр-міністр Борис Джонсон представив 16 березня в британському парламенті.

Вже в 2022 році міністр закордонних справ Великобританії Ліз Трасс заявила, що готова застосувати ядерну зброю в разі обрання прем'єр-міністром, навіть якщо це означатиме «глобальне знищення». [42]

Під час дебатів, організованих Times Radio ведучий запитав Трасс про можливість застосування ядерної зброї. Вона без емоцій відповіла: "Я вважаю, що це важливий обов'язок прем'єр-міністра, і я готова його виконувати".

Зазначимо, що верхній поріг ядерного потенціалу країни буде збільшено до 260 боєзарядів (зараз – 180 одиниць). У документі така зміна обґрунтовується необхідністю через "мінливе середовище безпеки та наявність широкого спектру технологічних і доктринальних загроз".

Водночас у Лондоні зазначають, що з 1994 року британські ракети не націлювалися на жодну конкретну державу.

"Ми як і раніше віддані підтримці мінімальної ударної потужності, необхідної для підтримки ефективності сил ядерного стримування проти повного спектру загроз для країни, незалежно від їхнього напрямку", - йдеться в документі. [42]

Велика Британія є однією з двох ядерних держав (разом із США), які відповідають за безпеку НАТО, що, враховуючи зростання стратегічних викликів, пов'язаних із розробкою нових систем озброєнь, потребує великих ядерних потужностей.

Більше того, Лондон проголошує не лише розвиток ядерних сил, а й розвиток цілого арсеналу технічних засобів: кібернетичної, високоточної зброї, штурмовиків п'ятого покоління тощо.

Що це, наслідок Brexit, спроба лідерства в Європі чи просто бажання наслідувати решту ядерної п'ятірки? Або звичайна реальна політика – неминуха у світі після 2014 року, що в черговий раз наголосив: жорстока військова сила досі залишається ключовим елементом політики.

Великобританія одна з провідних держав трансатлантичного союзу за сумісництвом одна з країн – засновниць займає одне з лідируючих місць серед країн НАТО в галузі розвитку збройних сил та адаптації їх до нових військово-політичних умов. [50]

Сполучене королівство здавна було відоме своїми високоефективними військовими операціями, а підготовка військовослужбовців у підрозділах спецслужб Великобританії була однією з найбільш ефективних.

В 21 столітті у кожній державі є війська спецпризначення. Їхнє завдання - дії глибоко в тилу ворога, придушення повстанських рухів, боротьба з викрадачами людей.

До прикладу можна розглянути один з елітних спецпідрозділів SAS це один із спецпідрозділів британських військ спецпризначення. Чи буде це захоплення аеродрому в північній Африці під час Другої світової війни або знищення ракет скат за лінії фронту Іраку, ліквідація радикальних терористів – SAS завжди виконували своє завдання на відмінно. 50 років тому справжніх спеціальних військ не існувало. Ситуація змінилася лише зі спалахом тероризму в шістдесятих та сімдесятих роках. І на передовій була SAS. [40]

Особлива повітряна служба (Special Air Service), скорочено SAS — спеціальний підрозділ збройних сил Великобританії. Засновано в 1941 як повітряно-десантний полк, перетворене в корпус 31 травня 1950 року. Цей підрозділ спеціального призначення займається розвідкою сил противника, бере участь у контр-терористичних операціях та прямих збройних сутичках, а також рятує заручників. SAS входить до складу військ спеціального призначення Великобританії (UKSF) і є взірцем для підрозділів спеціального призначення у багатьох інших країнах світу.

В даний час до складу Особливої повітряної служби входять 22-й полк SAS (регулярний підрозділ, що підпорядковується UKSF), 21-й резервний полк SAS, також відомий як «Стрілки-художники», та 23-й резервний полк SAS (обидва входять до складу 1-ї бригади військової розвідки 22-й полк SAS був утворений під час Другої світової війни, а його зведений загін службовців «Increment» діє на користь зовнішньої розвідки MI6.

Основними завданнями SAS є:

- Спеціальні операції
- Антитерористичні операції як у країні, і там.
- Підготовка бійців спецназу з інших країн, тренування прийомів партизанської війни та дій у непередбачених умовах. [40]

Під час війни в Перській затоці 1990–1991 років SAS діяла в західній пустелі Іраку, щоб протистояти ракетним атакам «Скад» на території Ізраїлю та Саудівської Аравії. Під час боснійського конфлікту 1990-х років групи зв'язку SAS безпосередньо спілкувалися з ворогуючими фракціями. Пізніше групи в Боснії та Герцеговині полювали на звинувачених військових злочинців.

Під час війни в Іраку 2003–11 років SAS надавала оперативним групам «Блек і Найт» для проведення антитерористичних операцій у Багдаді та Басрі. Вони чудово справлялися з короткочасними точними рейдами, часто швидко переміщаючись від однієї цілі до наступної в міру формування розвідувальної картини. Ескадрильї SAS також діяли в Афганістані як частина оперативної групи UKSF, навчаючи та навчаючи командос Афганської національної армії та проводячи комбіновані операції спецназу проти керівництва Талібану та фабрик з виробництва бомб. [28]

На сьогодні SAS беруть активну участь в розробці спецоперацій в російсько-українській війні та підготовці українських військовослужбовців.

Наразі королівські сили володіють значною потужністю маючи ядерну зброю і беруть участь у всіх операціях. Танковий парк Великобританії складається з машин власного виробництва Челенджер 2, прийнятого на озброєння в 1998 році. Основу легкої та мобільної бронітехніки становлять БМП Воріор - також власне виробництва. Основу винищувальної авіації складає європейський Тайфун та винищувачі 5 покоління F35.

Саме на військово-морських силах зосереджена вся ядерна міць країни. Вона представлена 4 атомними стрателгічними підводними човнами Vanguard озброєні балістичними ракетами Трайдент II. Є також 1 сучасний авіаносець «Queen Elizabeth» здатний нести до 40 винищувачів F35. Крім цього значну силу представляє 6 есмінців типу Даринг побудованих на початку 21 століття. Королівський військово-морський флот зараз другий за потужністю в НАТО після флоту США, здатний вести військові операції в глобальному масштабі. [37]

Відповідно до статистичних даних щорічного видання уряду Великобританії, яке містить інформацію про кількість і типи техніки та формувань збройних сил Сполученого Королівства, на забезпечені військового озброєння знаходяться різні за потужністю позиції військової техніки

Станом на 1 квітня 2022 року в підводній службі Королівського флоту було 10 підводних човнів, які склалися з: 6 атомних підводних човнів та 4 балістичних атомних підводних човнів.

Також у збройних силах Великої Британії знаходиться 71 судно: 62 судна Королівського флоту та 9 Королівського допоміжного флоту (RFA). Загальна кількість міноносців і фрегатів (18) станом на 1 квітня 2022 року відповідає зобов'язанням SDSR Joint Force 2025.

Королівський флот має 15 резервних підрозділів і водолазну ескадрилью флоту, що складається з 10 підрозділів. До складу Королівської морської піхоти входять 3 бригади коммандос, Королівський оркестр морської піхоти, Центр підготовки коммандос і 4 резервні підрозділи. [32]

Військово корисні судна визначаються як судна, які можуть бути реквізовані за відповідних обставин на підтримку збройних сил Великої Британії.

Кількість пасажирських, танкерів і суховантажних торговельних суден у 2021 році скоротилася з 584 до 532, причому найбільше скоротилися танкери-продуктовики та хімовози. У 2021 році в Британії було зареєстровано 77 спеціалізованих торговельних і рибальських суден. Це збільшення порівняно з 72 у 2020 році.

Станом на 1 квітня 2022 року було 3640 одиниць бойової техніки, що на 345 платформ скоротилося з 2021 року. Це значною мірою пов'язано з тим, що платформи Husky були виведені з експлуатації. [26]

Зараз у збройних силах Великої Британії працює 21 платформа AJAX.

Захищені мобільні машини становили найбільшу (42%) частку наземної бойової техніки. Більшість платформ бойової техніки станом на 1 квітня 2022 року були захищеними транспортними засобами (42%), а бойові броньовані машини та бронетранспортери становили 31% і 26% відповідно. Ця зміна з 2021 року пов'язана з кількістю демонтованих транспортних засобів Husky. [32]

Найбільш поширеними типами наземних платформ бойової техніки в збройних силах Великобританії є:

Бультдог (БР) - 851

Ворріор (AFV) - 721

Станом на сьогодні збройні сили Великобританії мають 244 одиниці артилерії та 148 одиниць інженерного обладнання.

Армію можна розділити на три основні частини: бойові сили, сили бойового забезпечення та бойове забезпечення.

Бойові сили включають піхоту та королівський бронетанковий корпус. На 1 квітня 2022 року існував 31 батальйон регулярної армії та 16 резервних піхотних батальйонів армії та 15 полків Королівського бронетанкового корпусу (11 регулярних, чотири резервних). [55]

Тайфуни є найпоширенішим типом платформи з нерухомим крилом та налічує 137 літаків.

Станом на 1 квітня 2022 року збройні сили Великої Британії мали 556 платформ з нерухомим крилом, що на 1 більше ніж у 2021 році.

З 418 літаків (для яких зареєстровано цифри «в експлуатації») 278 (66%) «в експлуатації», що є меншою часткою, ніж у 2020 році (79%).

Chinook є найпоширенішим типом гвинтокрилої платформи з 59 літаками на 1 квітня 2022 року.

Станом на 1 квітня 2021 року збройні сили Великої Британії мали 291 гвинтокрилу платформу, що на 10 менше, ніж у 2021 році. З квітня 2021 року кількість платформ Apache було скорочено для підтримки впровадження моделі AH-64E, кількість яких знову зросте з наступного року.

З 255 вертольотів (для яких зареєстровано цифри «в експлуатації») 184 (72%) були «в експлуатації». Визначення «в експлуатації» дещо відрізняється для літаків, що належать командуванню ВМС.

Повітряна армія флоту Королівського флоту складається з 16 ескадрилій і чотирьох штабів, тоді як армійська авіація включає вісім полків (сім регулярних; один резервний). [44]

РОЗДІЛ 4. ПРАКТИЧНИЙ ВИМІР ВИКОРИСТАННЯ «ЖОРСТКОЇ СИЛИ» В БРИТАНСЬКІЙ ЗОВНІШНІЙ ПОЛІТИЦІ

4.1. Участь держави у збройних конфліктах після холодної війни

Великі держави — це країни вищого рівня, вплив яких поширюється по всьому світу з глобальними наслідками для всіх інших країн. З імперією, яка простягалася по всій земній кулі, Британія користувалася цим становищем протягом останніх століть останнього тисячоліття, оскільки її економічна, військова та культурна могутність дозволяли їй панувати над двома третинами світу. Це була вседомінуюча держава у своїй пишноті, всеосяжності, за якою слідували решта.

До середини двадцятого століття ця позиція була поступово потіснена нестримним появою Сполучених Штатів (США) і Радянського Союзу. Британія все ще була могутньою в економічному та військовому відношенні, але більше не мала своєї попередньої переваги, щоб диктувати світові справи лише на своїх умовах. З розвитком холодної війни нові претенденти на велику державу ще більше підірвали її статус. Спершу Японія, а потім Китай, Східна Азія стала центром глобального впливу, а згодом Європейський Союз також зменшив статус еліти Великобританії. У той час як статки інших зросли, траєкторія Британії була рецесійною – реальність, яка суперечить часто цитованому та самовпевненому наративу про «глобальну Британію». [52]

У період після завершення холодної війни під час прем'єрства Маргарет Тетчер уряд прагнув відновити колишню роль Великобританії. Тетчер виходила з того, що країна повинна мати сильну армію та флот, удосконалювати ядерну зброю. У зовнішній політиці вона вважала пріоритетними союзницькі відносини зі США та дотримання зобов'язань щодо НАТО. Тісний військово-політичний союз із США, унікальне партнерство, дозволяли Лондону займати привілейоване становище серед західноєвропейських союзників щодо НАТО.

У період кризи в Перській затоці (1990) Великобританія направила для участі в операції «Буря в пустелі» найбільший військовий контингент після США. Велику Британію в цей період очолював Джон Мейджор, який зараз залишився в пам'яті більшості британців. Мейджор був прем'єр-міністром Великої Британії протягом тривалих семи років, але він залишається позаду у порівнянні з незабутнім враженням, яке справила Маргарет Тетчер. [49]

«Буря в пустелі» - це мабуть найвідоміша назва військової операції у світі, котра вперше тоді вразила всіх кадрами, зробленими в темний час доби з високоточними бомбами, що наближаються до мети і переривалися перешкодами, що ознаменували факт - тільки-но ціль була вражена. Високе медійне освітлення не знижує реальності важливості «бурі в пустелі», багато в чому показавшої світові війну майбутнього. З високоточними та розумними бомбами, вперше задіяними у військових цілях системними jrs та безпілотною авіацією. Розгром іракських військ був вражаючим і швидким за невеликих втрат міжнародної коаліції. Однак незважаючи на назву «Буря в пустелі» для Великобританії назва «Браво 2.0» була більш відомою.

«Браво 2.0» - це позивний найвідомішої групи спецназу у всій війні у перській затоці. Це історія найбільшого і по-справжньому серйозного провалу британського спецназу за всю післявоєнну історію. [40]

Останнє, про що мріяли британські військові планувальники, розмірковуючи про кінець холодної війни, — це змінити поле битви з рівнин Північної Німеччини на пустелі Аравії.

«В одному ми можемо бути впевнені, — згадує лорд Гатрі, колишній начальник штабу оборони, які сказали йому після того, як британські війська відступили зі сходу Суєца в 1970-х роках, — нам ніколи більше не доведеться воювати в пустелі».

Протягом 1980-х років Британія та США спостерігали, як Ірак та Іран воювали один з одним у смертельній війні на виснаження. Незважаючи на офіційний нейтралітет, Великобританія озброїла Саддама і продовжувала це робити до дня, коли він вторгся в Кувейт у серпні 1990 року.

Саддам не зміг зрушити з місця, і 16 січня почалася війна в Перській затоці 1991 року, коли американські та британські військові літаки бомбардували іракську бронетехніку та формування військ. Військові дії були короткими - лише через шість тижнів було оголошено про припинення вогню. Але конфлікт посіяв напади Аль-Каїди на США 11 вересня 2001 року, «війну з терором» і вторгнення в Ірак у березні 2003 року. [25]

Старші військові офіцери того часу пам'ятають, як всю британську броню довелося переправляти до Перської затоки з Німеччини. «У мене не залишилося танків», — сказав Гатрі, який командував 1-м британським корпусом на його базі під час холодної війни. Перемога з точки зору заявленої мети війни — виведення іракських військ з Кувейту — була швидкою та легкою, хоча вона виявила серйозні недоліки у військовій тактиці, зокрема бомбардування на низьких польотах реактивними літаками «Торнадо», спочатку призначеними для проникнення під варшавський договір. радар у Північній Європі. За перший тиждень війни було втрачено п'ять «Торнадо». Джон Нікол і Джон Пітерс - члени екіпажу одного з них - були схоплені і піддані тортурам.

«Як тільки ми напали, іракці швидко впали», — сказав генерал сер Руперт Сміт, командувач 1-ю британською бронетанковою дивізією під час війни. «Успіх вплинув на наше подальше мислення». Британські військові командири та планувальники були задоволені досвідом, що Британія може успішно воювати зі США. «Це зміцнило думку про те, що ми можемо продовжити роботу після холодної війни з американцями на чолі», — сказав тоді командувач британської армії. [24]

Оскільки Королівські ВПС насолоджувалися очевидною непереможністю військово-повітряних сил, британська армія наполягала на тому, що їй необхідно підтримувати традиційні можливості «гарячої війни». «Те, що армія не зробила добре, — сказав Страхан, повторюючи критику сера Шерарда Каупер-Коулза, колишнього спеціального посланника уряду в Афганістані, — так це критично вчилася на власному досвіді». Страхан каже, що армія «програла змову» в Іраку, коли вторгнення 2003 року виявилось дуже відмінним від першої війни в Перській затоці. Лише нещодавно, коли генерал сер Девід Річардс очолив армію, вона повністю засвоїла уроки Іраку, продовжуючи боротися з повстанцями під проводом Талібану в Афганістані.

Тодішній прем'єр-міністр Великої Британії Тоні Блер називаючи свою зовнішню політику "неоднозначною", вважав, що Британія не повинна відмовлятися від застосування військової сили і після його вимог. Британський прем'єр вважав, що війна з терором може бути значною для цілого покоління, але відступ від політики «жорсткої сили» був би "катастрофою". За його словами, Британія повинна бути готова і до війни, і до світу. [19]

Британський тодішній прем'єр заявив, що після 11 вересня 2001 р. перед Британією і світом встали "нові та інші" завдання в області безпеки. Т.Блер вважав, що Британія повинна вибрати, хоче чи вона знаходитися на передовій битві з тероризмом або обмежити миротворчу місію. "Мій вибір - це озброєні сили, які готові брати участь у цій важкій кампанії, бути як воїнами, так і миротворцями", - заявляв британський прем'єр у своєму виступі перед ученими і військовими командирами в Плімуте.

Т.Блер прагнув бачити таку «британську політику, яка була б у стані збереження міцних наших альянсів з Америкою... Щоб ми, як нація, були готові боротися з тероризмом і платити за цю боротьбу, чого б це не вийшло». За його словами, витрати на оборону повинні зростати, якщо Британія буде слідувати вибраним курсом. [17]

Разом з тим, Т.Блер спростував звернення в тому, що є "наївним і емоційним лідером", який втягнув свою країну в "сумнівні підприємства, не задумуючись про наслідки", і заявив, що старався прийняти "правильне рішення". Британський прем'єр виклав принципи своєї політики день після того, як США оголосили про відправку в Ірак ще 20 тис. військовослужащих. Лондон заявив, що виведе "тисячі" своїх військовослужбовців з Іраку протягом наступних кількох місяців, в той час як у Британії озвучили заяву про те, що збройні сили "на межі" через ведення відразу двох кампаній - в Іраку та Афганістані. [9]

Початок 21 століття ознаменувався для армії Англії участю в афганській кампанії, яка повністю завершилась в 2021 році повним виведенням британських сил з регіону. Також країну покинули цивільні працівники та дипломати, які ще залишалися.

У 2003 році склад із сил НАТО військові підрозділи Англії взяли активну участь у війні в Іраку: у вторгненні до Іраку брало участь близько 46 тис. військовослужбовців, надалі в країні залишили військовий контингент - найбільший за чисельністю після контингенту США. Згодом вторгнення Великобританії назвали «необґрунтованим». Голова комісії Джон Чилкот розповів, що планування і підготовка військових дій після вторгнення в Ірак були недостатніми. З неї випливає, що Великобританія вирішила почати вторгнення в Ірак до того, як усі інші варіанти вирішення конфлікту було вичерпано. У жовтні 2015 року тогочасний прем'єр-міністр Великобританії Тоні Блер говорив, що поява терористичного угруповання "Ісламська держава" частково пов'язана зі вторгненням в Ірак. Раніше він неодноразово приносив вибачення за недостовірні дані розвідки, отримані під час підготовки операції. За інформацією, яку отримала коаліція, Хусейн мав зброю масового ураження. Згодом стало відомо, що дані виявилися хибними. Розслідування дій британської влади під час іракської компанії тривало сім років. Військова операція в Іраку почалася у 2003 році. Її організували США, Великобританія і країни-союзники по коаліції. У результаті

було повалено президента Іраку Саддама Хусейна. Його звинуватили у злочинах проти людяності, після чого у 2006 році стратили. [33]

Гордон Браун заступивший на посаду прем'єр-міністра у 2007 році практично недосвідченим у міжнародній політиці, останні роки займався виключно економічними питаннями.

У низці питань британський прем'єр вважав за краще дистанціюватися від інтенсивного втручання у зовнішню політику. Зокрема, це стосується близькосхідного врегулювання та відносин із Росією, довіряючи це своєму міністру закордонних справ Девіду Мілібанду. Його називали «моралістом при владі».

Вже потім Браун визнає, що після вторгнення до Іраку були зроблені серйозні помилки, натякає на необхідності розслідування, пропонує ввести у Великій Британії письмову конституцію, щоб встановити, коли уряд має право оголошувати війну. Новий прем'єр переконаний: щоб здобути перемогу у війні з тероризмом, Заходу необхідна кампанія із завоювання сердець на кшталт культурної кампанії проти комунізму.

Наступним регіоном, де знадобилося втручання англійців, стала Лівія. у 2013 році британська армія брала участь на рівні логістики. Однак знову ж таки операцію в Лівії визнали ґрунтованою на помилкових розвідданих, що прискорила політичний та економічний колапс країни, йдеться у доповіді, підготовленій спеціальною комісією британського парламенту. У документі наголошується, що "політика Сполученого Королівства в Лівії до і після інтервенції в березні 2011 року ґрунтувалися на хибних припущеннях і неповному розумінні специфіки країни та ситуації в ній". Серед найбільш небезпечних наслідків операції автори доповіді виділили міграційну кризу в Європі, внутрішні та масові порушення прав людини в Лівії, а також становлення та розвиток екстремістського угруповання "Ісламська держава". Представник британського

уряду у відповідь на ці заяви нагадав, що операція в Лівії проводилася із санкції ООН і отримала схвалення Ліги арабських держав.

Тодішній прем'єр міністр Великобританії Девід Кемерон виступає проти агресивної зовнішньої політики президента Росії Володимира Путіна. У 2008 році, під час російсько-грузинської війни, він закликав запровадити візові санкції проти Росії та призупинити її членство у G8, а у 2014 році він також став одним з ініціаторів санкцій проти Росії, яка напала на Україну та анексувала Крим. [6]

У листопаді 2015 р. було прийнято основний документ військового та зовнішньополітичного планування на найближчі 5 років – «Стратегія національної безпеки та огляд стратегічної оборони та безпеки Великобританії». У ньому сформульовані підходи уряду до політичних, оборонних, економічних та інших аспектів забезпечення безпеки королівства, адаптовані до наявних та прогнозованих загроз та викликів. Відповідно до стратегії, метою національної безпеки Британії є захист її населення, території, економіки, інфраструктури та способу життя, зниження можливості виникнення загроз для королівства, її інтересів та інтересів союзників. [32]

У зв'язку з цим визначаються такі загрози безпеці: зміна балансу економічної та військової могутності провідних країн світу; зростання суперництва між державами та поява потужніших недержавних гравців; загрози тероризму, екстремізму та нестабільності; кіберзагрози; руйнування системи, заснованої на міжнародному праві, що ускладнює консенсус та протидію глобальним загрозам. Водночас багато факторів нестабільності, в т.ч. соціальна нерівність, демографічні зміни, урбанізація, зміна клімату, глобальні економічні та ін. потрясіння зберуться.

Тому Великобританія орієнтує свою зовнішню політику забезпеченні стабілізації ситуації там. Значна увага у стратегії приділяється Росії, яка «стала більш агресивною, авторитарною, націоналістичною, яка постійно позиціонує себе як протилежність Заходу». [32]

У 2016 році пост прем'єр міністра Великобританії приймає Тереза Мей, яку в політичному просторі назвали жіночим прототипом Рональда Рейгана. Вона активно проявляла свою антипутінську позицію. А у 2017 році виголосила не зовсім звичайну промову, яка стала, по суті, надважливою політичною заявою, причому фактично не лише від імені британського лідера.

Тема виступу-заяви не нова – відносини Заходу з Росією. Проте незвичайним у ньому був не стільки детальний перелік російських гріхів (від військової агресії проти України до кібератак на Міноборони Данії та німецький Бундестаг), скільки чіткість, а отже, жорсткість оцінки російських дій і настільки ж чітко задекларованої готовності протистояти агресії Кремля. Тереза Мей не стала вдаватися до різних дипломатичних і словесних реверансів, які так часто використовують західні політики, коли говорять про Росію, вона, як то кажуть, назвала речі своїми іменами. [10]

Мей фактично заявляє Кремлю: ваші розрахунки на якісь особисті проросійські симпатії президента США, а також на різноманітні закулісні чи шпигунські інтриги з метою «посіяти розбрат на Заході» не справдяться. Захід обов'язково знайде в собі сили об'єднатися проти російської загрози: «Ми знаємо, що ви робите, і у вас нічого не вийде. Тому що ви недооцінюєте стабільність наших демократій, вільних і відкритих суспільств, а також відданість західних країн альянсам". Простіше кажучи, Мей каже Путіну, що його чекістські методи заохочення, підкупу та обману західних політиків і західних суспільств не спрацюють, тому що на Заході вже всі розуміють про політику Росії. [10]

Хоча Тереза Мей окремо і традиційно для західних політиків підкреслила, що Захід не хоче повторення "холодної війни", ясність і двозначність, з якою британський прем'єр формулює політику Росії і протидію їй Заходу, неминуче повертає нас до риторики тих часів. Дійсно, на той час Росія (офіційно називалася СРСР) була для Заходу очевидним ворогом і метою зовнішньої політики Заходу було подолати цього ворога. Звідси й відповідна риторика. Виходячи зі змісту

виступу-заяви Терези Мей, Росія є очевидним ворогом, агресію якого необхідно відбивати. Скільки б ви тут не повторювали, що ми не хочемо «холодної війни», вона (в новій формі) вже йде.

На війні – як на війні. Зокрема, необхідно об'єднатися, необхідно погодитися (поступитися) з інтересами окремих країн, щоб протистояти спільному ворогу. І ось у нас новина, що в грудні антиросійські санкції Євросоюзу будуть продовжені фактично без обговорення. І це при тому, що прихильників їх, як мінімум, пом'якшення заради бізнесу в Євросоюзі вистачає. [10]

Не залишилося поза увагою і отруєння колишнього полковника ГРУ Сергія Скрипаля у 2018 році. Саме тоді Лондон опинився на грані «холодної війни», а критики засудили перебільшено жорстку реакцію британського уряду, який розцінив дію, спрямовану проти конкретної людини, «як застосування сили російською державою проти Сполученого Королівства».

Критики вважають, що британські парламентарі занадто захопилися, коли почали говорити про безпосередній напад на Великобританію.

"Використовувати отруту проти людей - це огидно. Інфантильні кібератаки Росії та тролі, які поширюють фейкові новини, також огидні. Це недружні дії, але це не війна", - пише на сторінках Guardian колумніст Саймон Дженкінс. [13]

У 2019 році міністр оборони Гевін Вільямсон окреслив план відправлення нового британського авіаносця у Тихий океан, де Лондон прагне продемонструвати свій вплив на Китай, і інвестувати свій оборонний бюджет у нове обладнання та кіберпрограми.

Називаючи Росію небезпекою для міжнародного порядку, міністр оборони Гевін Вільямсон закликав до більш жорсткої військової позиції після Brexit. Вільямсон окреслив плани відправити новий британський авіаносець у Тихий океан, де Лондон прагне продемонструвати свій вплив на Китай, і інвестувати свій оборонний бюджет у нове обладнання та кіберпрограми.

«Brexit привів нас до великого моменту в нашій історії. Момент, коли ми повинні зміцнити нашу глобальну присутність, збільшити нашу летальність і збільшити нашу масу», — сказав він. [35]

Він сказав, що кордони між миром і війною стають «розмитими» через дедалі більше використання технологічної війни, підривної діяльності та пропаганди, і що Великобританія та її союзники повинні бути готові «використовувати жорстку силу для підтримки наших глобальних інтересів».

Опозиційна Лейбористська партія звинуватила його в «бряцанні зброєю».

У своїй промові в Лондоні Вільямсон не анонсував жодного нового фінансування, окрім того, що було виділено в бюджеті на 2018 рік.

Британія витрачає близько 36 мільярдів фунтів стерлінгів (46,45 мільярда доларів) на рік на оборону – це сьома за величиною сума у світі, виміряна в доларах у 2017 році, за даними Стокгольмського міжнародного інституту дослідження проблем миру. Цей бюджет є карликовим у порівнянні з тими, хто очолює список: Сполучені Штати витрачають у 13 разів більше, а Китай – у п'ять разів більше. [28]

Brexit призвів до найбільшої політичної кризи у Великій Британії з часів Другої світової війни, оскільки прем'єр-міністр Тереза Мей в останню хвилину намагалася знайти угоду щодо умов виходу з ЄС, який мав відбутися 29 березня. Прихильники Brexitнаголошували, що рішення вийти з ЄС надасть Британії шанс взяти на себе нову глобальну роль. Опоненти описували це як удар як по впливу Великобританії, так і по Заходу в цілому. [35]

Раніше Вільямсон успішно лобіював збільшення фінансування оборони. Тим не менш, збройні сили стикаються з довгостроковим дефіцитом бюджету, який, за оцінками парламентського комітету, досягне 15 мільярдів фунтів протягом наступного десятиліття.

Вільямсон наголосив на тісних військових зв'язках між США та Великою Британією та повторив заклик Трампа до країн НАТО збільшити витрати, посилаючись на необхідність краще протистояти Росії.

Британія є однією з небагатьох країн НАТО, які досягли цілі альянсу щодо витрачання 2 відсотків виробництва на оборону. Це був головний бойовий союзник Вашингтона у війнах в Іраку та Афганістані, де загинуло понад 600 військових.

Не наводячи конкретних прикладів, Вільямсон попередив, що вартість «невтручання» часто була «неприйнятно високою», і сказав, що західні держави не можуть ігнорувати тих, хто потребує допомоги. [35]

Періодичні оновлення британської національної оборони та зовнішньої політики давно втратили здатність впливати на глобальні події. Принаймні з 1956 року, після Суецької кризи та втрати Сполученим Королівством однойменного каналу, періодичні білі газети країни говорили різко, але мали все менші й менші палиці.

Незважаючи на такі короткі епізоди, як Фолклендська війна 1982 року та остаточно катастрофічна участь Британії в Іраку в першому десятилітті цього століття, британська стратегія здебільшого зводилася до скорочення та управління постімперським занепадом або, у кращому випадку, до сміливих зусиль, щоб виправдатися до клятви нації «бути вище своєї вагової категорії», як люблять говорити британські уряди.

Тому у когось може виникнути спокуса відкинути останню подібну білу книгу — «Глобальна Британія в епоху конкуренції», опубліковану минулого місяця — як певний обман. І хоча курс, який він планує для Британії, безсумнівно, є реакцією на події, зокрема вихід країни з Європейського Союзу та підйом Китаю, ніж спроба їх сформувати, документ знаменує собою першу серйозну спробу після кінця глибоко непопулярного Британії участь в Іраку, щоб відновити себе як значну силу на світовій арені. [22]

Якщо розглянути зовнішньополітичну стратегію та розгалужене 114-сторінкове дослідження глобальних пріоритетів Великобританії, яке було зібрано головним чином британським міністерством оборони, старшими зовнішньополітичними радниками экс прем'єр-міністра Бориса Джонсона та новим Управлінням закордонних справ, співдружності та розвитку - у цілому документ представляє переконливу геостратегічну картину того, де зараз знаходиться світ і де Сполучене Королівство може знайти в ньому корисне місце, включно з підвищенням стійкості британського здоров'я, боротьбою зі зміною клімату, зміцненням внутрішньої безпеки та вирішенням традиційних складних проблем безпеки, таких як невеликі засоби ядерного стримування країни та закупівлі військово-морських сил.

Дещо з наступного не дивує. У передмові Джонсон обіцяє, що у світі 2030 року Сполучене Королівство «продовжить залишатися провідним європейським союзником у НАТО, зміцнюючи Альянс шляхом спільного протистояння загрозам і спрямовуючи наші ресурси на забезпечення колективної безпеки в євроатлантичному регіоні». [27]

Неодноразово згадується про прихильність Сполученого Королівства європейській безпеці — наприклад, його участь у розгорнутих силах НАТО в Балтійському регіоні. Існує обіцянка продовжувати витрачати понад 2 відсотки ВВП на оборону, порогове значення, яке Сполучені Штати вимагали від своїх союзників по НАТО. Стимування ракетно-ядерних підводних човнів країни буде збережено, так само як і невелика військово-морська присутність у Перській затоці та Королівський флот, який включає два авіаносці. [16]

Армія, яка зросла під час воєн після 11 вересня, поглине ліву частку бюджетних трансфертів. Збільшення сприятиме розширеному плану військово-морського будівництва, фінансуванню військового літака нового покоління під назвою Tempest, який замінить деякі F-35 Lockheed Martin, які Сполучене Королівство планувало придбати, але зараз вважає дорогою помилкою. Нарешті,

були обіцяні нові інвестиції в можливості ведення кібервійни, і все це було частиною законопроекту, прийнятого в листопаді 2020 року, який представляє найбільше збільшення британських витрат на оборону з часів холодної війни.

Проте, незважаючи на всі його розмах і точність, звіт, здається, закручується у вузли, намагаючись синхронізувати глобальній політиці з ідеологією Brexit, яку прийняв уряд Джонсона: «Наш вихід з Європейського Союзу (ЄС) дає унікальну можливість переглянути багато аспектів нашої внутрішньої та зовнішньої політики, спираючись на існуючу дружбу, але також дивлячись далі». [27]

Далі в ньому встановлюється амбітна мета посилення впливу Великобританії в Індо-Тихоокеанському регіоні, пропонуючи, як доказ очікуваних двосторонніх торговельних угод з азіатськими державами, що розвиваються, і відправлення до регіону першої за десятиліття флотилії Королівського флоту.

«Ми повинні використовувати свободу, яка приходить із збільшенням незалежності», – йдеться у звіті.

З цією метою в ньому сказано, що Британія продовжить використовувати свій економічний і політичний вплив, щоб викрити Китай та інших порушників прав людини. Тим не менш, він здебільшого мовчить про фактичне скасування Китаєм незалежної правової та політичної системи в Гонконзі, колишній британській колонії, і обіцяє «продовжувати позитивні торговельні та інвестиційні відносини з Китаєм, забезпечуючи при цьому нашу національну безпеку та цінності». захищений». Безсумнівно, легше пообіцяти, ніж досягти балансу, але Сполучене Королівство поділяє його з багатьма іншими країнами.

Примітно, що, окрім більш полемічної передмови Джонсона, немає жодної мови «групи братів» про те, щоб стояти верхи на світі поруч зі Сполученими Штатами, що було настільки очевидним за прем'єр-міністрів Тоні Блера та Тетчер. [31]

У звіті наголошується, що основна частина жорстких оборонних ресурсів Великобританії залишатиметься зосередженою на «євроатлантичному регіоні»,

але також приділяється більша частина уваги країни на дипломатії та багатосторонньому підході до конфлікту, різкому розриві з одностороннім (або, зі Сполученими Штатами, двостороннім) підходи, які почалися з Косово наприкінці 1990-х років.

«Сполучене Королівство залишається глибоко відданим багатосторонності», – йдеться у звіті. «Ми цінуємо наше членство в багатьох глобальних органах, серед яких ООН є найважливішою». Хоча це також може відобразити точку зору багатьох у новій адміністрації Байдена в Сполучених Штатах, заявити про це публічно виявилось складніше в сучасній Америці, де будь-яка спроба координації з іноземними державами незмінно розглядається значною частиною людей як зрада політичного права.

У Британії, де багато хто колись був таким же щасливим йти самотужки, як будь-який американський неоконсерватор, повторна прихильність багатосторонності відображає постійну недовіру до передбачуваного лідерства Америки. Ця недовіра сягає корінням у сфальсифіковану історію про зброю масового знищення до вторгнення в Ірак у 2003 році та наступних невдач у війні там, і лише посилилася з хаосом адміністрації Трампа та її ганебним відходом зі сцени. [239]

Широке дослідження ставлення до Сполучених Штатів, проведене наприкінці 2020 року Європейською радою з міжнародних відносин, показало, що британці більш песимістично ставляться до інших країн США. Сімдесят чотири відсотки респондентів, наприклад, погодилися, що «нам потрібно піклуватися про наші власні обороноздатності», можливо, пояснюючи, чому нещодавнє посилення оборони — незважаючи на COVID-19 — зустріло так мало спротиву всередині країни.

Якщо в цій вправі самоаналізу є якийсь недолік, який варто відзначити, то це очевидно перероблена мова про Brexit, яка часто виступає як визвольна сила, яка дозволить Британії бути Британією.

«Як європейська нація, ми будемо насолоджуватися конструктивними та продуктивними відносинами з нашими сусідами в Європейському Союзі», – йдеться у звіті. Потім настає неминуче застереження прихильників Brexit: «... засноване на взаємній повазі до суверенітету та свободі Сполученого Королівства діяти інакше, економічно та політично, де це відповідає нашим інтересам». [26]

На щастя, ці інтереси видаються реалістичними. Навіть з новим акцентом на фінансуванні оборони та високими розмовами про відновлення Азії, культурна пиша, у якій часто звинувачують Великобританію (та інші західні держави), здебільшого відсутня. У той час як у звіті зазначається, наприклад, що найбільш популярний у світі індекс м'якої сили ставить Великобританію на третє місце, що її економіка посідає п'яте місце за ВВП, і що ВВС є «найбільш довіреним мовником у світі», існує чітке самооцінка. усвідомлення обмежень британських можливостей діяти поодиночі або здійснювати експедиційні місії, чого не було в попередніх звітах.

Цей новий тон цілком відповідає епосі, коли не тільки Сполучені Штати, Китай і одвічний суперник через Ла-Манш, Франція, а й півдюрини інших конкурентів формулюють військову та зовнішньополітичну позицію, яка конкурує зі Сполученим Королівством. Від ядерних ударних підводних човнів, розгорнутих Бразилією, до зростаючих ядерних арсеналів у Пакистані та Індії та відродження російської військової доблесті, Британія більше не може претендувати на існування в якійсь спеціальній категорії безпеки між супердержавами. Тепер країна міцніше займає певну вагову категорію — середню — і автори останнього білого документа, здається, заспокоюють цей факт. [42]

16 березня 2021 року прем'єр-міністр Великої Британії Борис Джонсон представив у британському парламенті важливий стратегічний, програмний документ: "Глобальна Британія в епоху конкуренції. Комплексний огляд безпеки, оборони, розвитку та зовнішньої політики". Йдеться про бачення британської

політики та світових процесів у цих сферах до 2030 року з визначенням конкретних заходів та дій до 2025 року.

Огляд комплексний, складний за структурою та змістом, великий за обсягом – 114 сторінок. Документ визначає роль і місце Великобританії в глобальному світі, євроатлантичному регіоні на тлі стратегічного партнерства зі США, союзниками по НАТО, країнами Європейського Союзу та підтримки територіальної цілісності та обороноздатності України. [7]

Серед країн світу найбільше в тексті згадуються США, РФ і Китай – більше 10 разів кожна. Україна згадується тричі, як і Франція та Північна Корея.

Як зазначив британський прем'єр, цей огляд є найповнішим і всебічним в історії держави після холодної війни і першим після виходу Британії з ЄС.

«Сполучене Королівство — європейська країна з глобальними інтересами та відкритою економікою. Ми — морська торгова нація з великою діаспорою», — окреслює глобальну сутність британської нації на території власного острова та у світі уряд королівства.

Таке бачення не є новим, але його нагальність надає поточний статус Великої Британії як країни після Brexit, вільної від зобов'язань у рамках Європейського Союзу, але найбільшого союзника Європи у військово-політичному блоці НАТО.

Вихід Лондона з ЄС не означає відмови країни від відповідальності за безпеку та оборону на європейському континенті. Швидше, навпаки. [16]

У новому стратегічному документі зазначається, що «європейські сусіди та союзники залишаються нашими найважливішими партнерами», а Великобританія «залишатиметься найбільшим незалежним учасником безпеки в євроатлантичному регіоні до 2030 року». Принаймні ці середньострокові часові рамки охоплені оцінками та плануванням, розглянутими в огляді.

Основні завдання традиційні: захист спільних цінностей разом із партнерами, протидія спільним загрозам, посилення опору загрозам у сусідньому

європейському регіоні, а також спільні зусилля у боротьбі зі зміною клімату та збереженні біологічного різноманіття.

Велика Британія природно називає Францію та Німеччину серед своїх найбільших європейських партнерів.

На додаток до своєї незалежної ролі у сфері європейської безпеки та оборони, Британія ще раз підтверджує свою важливу роль як першої військової сили в Європі та другої після Сполучених Штатів під колективною парасолькою Північноатлантичного альянсу.

В огляді нагадується, що Сполучене Королівство витрачає на оборону 2,2% ВВП і є найбільшим донором НАТО в Європі за цим показником. У найближчі роки оборонний бюджет країни отримає додатково 24 мільярди фунтів стерлінгів, з яких 3 мільярди будуть щорічно виділятися на розвідувальні служби, які вважаються одними з найкращих у світі. [51]

В огляді окремо представлені можливості ядерного стримування Великобританії в інтересах власної нації, а також НАТО та Європи.

У 2010 році уряд вирішив скоротити кількість ядерних боєголовок з 225 на той час до 180 до середини 2020-х років. Однак сьогодні оцінка середовища безпеки, зростання технологічних і доктринальних загроз вимагають ядерного арсеналу на рівні до 260 боєголовок. Тобто держава не тільки не скорочує, а й нарощує атомну потужність.

Реакція Москви на це не забарилася. У Кремлі вже заявили, що рішення Лондона збільшення кількості ядерних боєголовок "шкодить міжнародній стабільності та стратегічній безпеці". [45]

Натомість Франція заявила, що поважає суверенне рішення Британії та підтримує свого стратегічного союзника на тлі підвищених загроз безпеці.

ГОЛОВНА ЗАГРОЗА – РОСІЯ

У стратегічному документі британського уряду про це кілька разів згадується, відверто називаючи речі своїми іменами.

"Євроатлантичний регіон залишатиметься життєво важливим для безпеки та процвітання Сполученого Королівства. Партнерство за межами європейського сусідства також буде важливим. Росія залишатиметься найгострішою прямою загрозою для Великої Британії", - йдеться в документі. [36]

Крім того, Лондон вказує на найбільшу загрозу для НАТО з боку Російської Федерації, де Велика Британія бачить свою головну роль у протидії традиційним і гібридним загрозам, які надходять передусім з боку Росії. З цією метою Сполучене Королівство консолідує колективну відповідь Заходу шляхом поєднання військових, розвідувальних і дипломатичних зусиль.

У стратегічному документі Британія окремо нагадує світу про відповідальність російської держави за застосування хімічної зброї в Солсбері три роки тому.

Крім того, Лондон ставить Росію в один ряд з Іраном і Північною Кореєю як країни, що порушують міжнародно-правовий режим контролю над озброєннями.

[7]

4.2. Жорстка сила у кейсі війни росії проти України

Навіть не надто захоплений міжнародною політикою обиватель у процесі поверхневого спостереження за міжнародним контекстом перипетій сучасної російсько-української війни звертає увагу на надзвичайну активність Великої Британії у питаннях підтримки України. Звідси виникають цілком логічні запитання, чим зумовлена така політика її нинішнього керівництва, які пріоритети та які інтереси британського істеблішменту в цьому питанні. Їхня відповідь

дозволить передбачити роль цієї великої держави у визначенні долі України після закінчення війни та післявоєнної відбудови.

Насамперед варто виділити основні напрями підтримки України Великою Британією:

- 1) загальна політика (зокрема, програма економічної допомоги);
- 2) антиросійські санкції;
- 3) військово-гуманітарний.

Нагадаємо, напередодні нападу російських військ на Україну 24 лютого 2022 року українсько-британські відносини вийшли на надзвичайно інтенсивний рівень партнерства та співпраці, який по праву можна кваліфікувати як стратегічний, що фактично є зафіксовано в новій міжурядовій угоді 2020 року. Лондон принципово не визнав жодних претензій Росії на українські суверенні території Криму та Донбасу і ніколи не замовчував це питання на міжнародному рівні. Посилення військової загрози безпеці України, яке назрівало з квітня 2021 року, призвело до пріоритетності військово-політичного співробітництва. Чітко проукраїнська позиція правлячої Консервативної партії, її міністрів і особисто прем'єр-міністра Бориса Джонсона, а також досягнення міжпартійного консенсусу в парламенті Великобританії створили основу для підготовки системи стримування подальшої російської агресії. [15]

З усіх європейських країн НАТО, Великобританія найбільш активно та послідовно протистоїть нинішньому зовнішньополітичному курсу Росії та надає військову допомогу Україні. В першу чергу Велика Британія виступає проти перекроювання європейських кордонів силою. Основним принципом європейської безпеки після Другої світової війни було те, що суверенні нації мають право робити свій власний вибір. Це називається самовизначенням, і, можливо, найважливішим аспектом цього принципу є те, що кордони не можуть

бути змінені вторгненням армій. Ще задовго до військових дій Росії проти України Британія, на відміну від багатьох країн світу і навіть європейських партнерів і НАТО, не мала ілюзій з приводу того, чим є сучасна путінська Росія. Ніхто не шукав війни, але Британія почала готуватися завчасно.

Вторгнення Російської Федерації на територію України 24 лютого завадило реалізації комплексних планів співпраці сторін, насамперед у сфері військово-технічного співробітництва в Чорноморському регіоні, де передбачалося розвивати можливості ВМС України за рахунок Британські ресурси. Однак слід зазначити, що в умовах реальних бойових дій високої інтенсивності досвід попередньої багаторічної роботи британських військових інструкторів та десятків спільних військових навчань, проведених на полігонах обох країн за участю інших країн НАТО держав стали безумовним досягненням двостороннього співробітництва. [15]

Ключовим фактором для Лондона у підтримці України стала реалізація стратегічної концепції "глобальної Британії". Він з'явився після виходу країни з ЄС і свідчить про бажання бути більш активним гравцем на міжнародній арені. Уряд Бориса Джонсона намагався це реалізувати.

Великобританія розуміє, навіщо їм у майбутньому потрібен такий друг, як Україна. Ідея глобальної Британії полягає в тому, що країна знову приєднається до списку великих держав без жодної опори на ЄС. І уряд Британії прекрасно розуміє, що такий невеликий, але швидко розвиваючий гравець, як Україна, може допомогти у реалізації власних амбіцій.

Україна постійно наділяється надзвичайно активною політичною, фінансовою та економічною підтримкою Великої Британії. Дві знакові події – оголошення наприкінці січня рішення про створення тристороннього міждержавного альянсу Україна – Польща – Велика Британія та офіційний візит до Києва 1 лютого Бориса Джонсона, який анонсував постачання ЗСУ оборонного озброєння, не стали декларативними, що особливо помітно в умовах війни.

Реальна та постійна підтримка на міжнародному рівні, щоденне постачання українській стороні актуальних даних британської розвідки, активність санкцій та безпрецедентних поставок зброї, бажання пом'якшити проукраїнський контекст у діяльності організації міжнародні організації (переважно НАТО, ООН, Рада Європи та ін.) роблять неоціненною присутність британського чинника у зовнішній політиці України. [9]

Британська сторона приділяє значну увагу наданню макрофінансової допомоги Україні для стабілізації економіки в умовах війни, очолюваної фондом національної допомоги у розмірі понад півмільярда фунтів стерлінгів, а також просуванню нових траншів Світового банку. Уряд Джонсона, вражений, як і весь світ, успіхом захисту України від російського вторгнення, на початку березня ініціював створення фонду «Міжнародна група підтримки України» для сприяння післявоєнній відбудові її інфраструктури. в рамках так званого «плану Маршалла» і готовий бути його основним фінансовим спонсором.

Для Британії відносини з Україною є статусним проектом. Для України Британія може стати головним західним партнером, відповідно зростатиме значення Британії для США. У Британії вважають, що Україна буде радитися з Британським урядом з усіх стратегічних питань, і навіть зі США буде спілкуватися через британців.

Велику Британію по праву можна вважати флагманом антиросійських санкцій, запровадження яких було ініційоване урядом країни за кілька днів до нападу Росії на Україну. Пікантності ситуації додавав статус Лондона як неофіційної столиці розміщення шалених статків розбагатілих російських олігархів, їхніх наблизених, місця навчання їхніх дітей і схованки тих самих олігархів. і представники радянської агентури-ФСБ, зганьблені путінським режимом. Не дарма в англійській журналістиці з 2009 року, після виходу однойменної книги англійців Майкла Холігсворта і Стюарта Ленслі, при згадці британської столиці в російському контексті її називають «Лондонградом» [15].

Незважаючи на втрату дивідендів від володіння російськими активами, британська сторона першою різко обмежила свої активи за країною походження власника, аж до «заморожування» та арешту активів основних бенефіціарів. Під «пекельні» санкції потрапили Путін, Лавров, Шойгу, інші високопосадовці нинішнього режиму, їхні діти та інші члени родин. Приклад Великобританії наслідують США та деякі країни ЄС. Багато компаній пішли з російського ринку. Запроваджено численні обмеження у торгівлі з Російською Федерацією, санкції щодо діяльності російських компаній і банків. Рейс скасували. Прийнято заборону на кредитування російських юридичних осіб і уряду Росії. Британія підтримала відключення великих російських банків від SWIFT. [14]

Проте в умовах воєнного часу найбільш актуальною та ефективною є пряма британська військова допомога, яка є актуальною за наявності широкомасштабного наступу та високої інтенсивності бойових дій зі значними збитками для мирного населення. Перш за все, мова йде про постачання озброєння на сотні мільйонів фунтів стерлінгів, яке еволюціонувало від легкого оборонного озброєння у вигляді кількох тисяч переносних протитанкових зенітно-ракетних комплексів «Джавелін» і «NLAW». напередодні війни до поставок наступального озброєння – сучасних високоточних протикорабельних ракетних комплексів «Гарпун» і важкої бронетехніки, що відповідає логіці пізнього другого етапу відбиття військового наступу російських військ у умови контрнаступу збройних сил. На відміну від ряду європейських партнерів, насамперед Німеччини, постачання зброї Великобританією є максимально оперативним, деполітизованим, дебюрократизованим і безумовним і, як правило, навіть передреує подібним рішенням американського уряду. [7]

Такий рівень підтримки України з боку держави-партнера по праву можна вважати всебічним і безпрецедентним для нашої держави. Водночас ми спробуємо зрозуміти та визначити інтереси та мотивацію британського керівництва у такій комплексній політиці підтримки нашої держави, яку,

незважаючи на відставку прем'єр-міністра, обіцяють рішуче продовжувати й надалі. [7]

Зараз найпотужнішим компонентом у відносинах є оборонна співпраця.

Ключовою стала операція ORBITAL, запущена в 2015 році на запит України. Йшлося про створення навчальної групи британських інструкторів і відправку в Україну військових для розвитку ЗСУ – насамперед у сфері надання медичної допомоги та боротьби із саморобними вибуховими пристроями.

Пізніше до ORBITAL приєдналася Данія.

За даними Збройних Сил України, з березня 2015 року по січень 2021 року в рамках операції ORBITAL підготовлено 22,5 тисячі військовослужбовців та проведено 230 навчальних заходів.

Сьогодні вони застосовують військову цю спеціальну підготовку за стандартами НАТО на передовій російсько-української війни.

Нині Великобританія, як потужна світова морська держава, виступає форпостом міжнародної підтримки розвитку та реформування Військово-Морських Сил Збройних Сил України. Британська промисловість розробить нові ракетні катери та сучасне ракетно-артилерійське озброєння для них – спеціально для потреб ВМС України. [7]

Велика Британія виступає одним із найрішучіших адвокатів України та її територіальної цілісності у форматі ОБСЄ, що окремо зазначено у стратегічному огляді оборонної та зовнішньої політики Сполученого Королівства.

У посольстві Великої Британії в Україні додають, що навчання пройшли також 4 тисячі військових інструкторів. Їх готували за дуже різними напрямками: від саперної підготовки та військової розвідки до ведення бою в міських умовах.

В лютому 2022 року інструктори британського спецназу SAS, котрі були присутні ще з початку військового вторгнення російської федерації до Криму залишили територію України, щоб уникнути зіткнення з ЗС Росії та не залучати НАТО до воєнного конфлікту, однак в квітні 2022 року бійці знову прибули на

українську територію та вже встигли навчити кілька військових у Києві. Великобританія однією з перших підтримала перехід української армії до зброї натівського зразка, після чого США надали Україні нових зразків озброєння на загальну суму \$800 млн, а також дозволили своїм військовим навчати українців. У Пентагоні наголосили, що тренування проводитимуться за межами України. Росія ж відправила у Вашингтон лист із вимогою припинити озброювати українські війська, пригрозивши непередбачуваними наслідками. Однак із початку війни обсяг військової допомоги від Британії тільки розширюється. [12]

Важливою частиною політики «жорсткої сили» проти Росії є санкційний характер.

Ще з 2014 року, під час окупації Кримського півострову, санкції були запроваджені скоординовано ЄС, членом якого на той час була Великобританія, США та іншими західними союзниками, такими як Канада. Санкції були спрямовані проти фізичних та юридичних осіб, включаючи заморожування активів і заборону на поїздки. Вони також включали ембарго на постачання зброї та обмеження на іншу торгівлю, таку як експорт до Росії технологій, необхідних для розвідки нафти, а також обмеження на позичання грошей певним російським компаніям і банкам. Третій пакет санкцій забороняє інвестиції в Крим і торгівлю з ним. Регламент (санкції) щодо Росії (вихід з ЄС) 2019 року гарантував, що санкції щодо Росії продовжували ефективно діяти після Brexit.

Згідно з цими правилами, 183 особи та 53 організації підпали під фінансові санкції Великобританії. Декілька інших російських осіб також підпадають під санкції відповідно до Глобальних санкцій Великобританії щодо прав людини, боротьби з корупцією, хімічної зброї та кіберсанкцій.

У зв'язку з наростанням поточної кризи в Україні західні союзники попередили Росію, що будь-яке порушення територіальної цілісності та суверенітету України обернеться безпрецедентними економічними заходами. Після визнання Росією незалежності самопроголошених Луганської народної

республіки та Донецької народної республіки та введення російських військ під виглядом миротворчих операцій Захід запровадив перші санкції.

24 лютого 2022 року російські війська перетнули кордон з Україною та продовжують вести повномасштабний штурм країни. ЄС, Велика Британія, США та інші союзники відповіли значними скоординованими санкціями, націленими на фінансовий сектор Росії, авіацію та судноплавство, стратегічні сектори економіки, такі як оборона, авіакосмічна промисловість та енергетика, а також осіб, близьких до режиму Путіна.

Подальші санкції запроваджуються на постійній основі, і Великобританія заявила, що «нічого не планується».

Останні санкції були оголошені наприкінці вересня – на початку жовтня 2022 року у відповідь на референдуми про приєднання, проведені в Донецьку, Луганську, Херсоні та Запоріжжі, і подальшу анексію цих регіонів Росією. [40]

На момент листопада місяця 2022 року за статистичними даними Сполученого Королівства Уряд Великої Британії заморозив понад 18 мільярдів фунтів стерлінгів активів, що належать олігархам та іншим росіянам, згідно з режимом санкцій, запроваджених після вторгнення Володимира Путіна в Україну, свідчить перша офіційна сума.

Відповідно до щорічного огляду Управління з виконання фінансових санкцій (OFSI), опублікованого в четвер, санкції були введені проти 1271 людини, включаючи колишнього власника футбольного клубу "Челсі" Романа Абрамовича та "нікелевого короля" Володимира Потаніна, другого найбагатшого людини в Росії. [36]

Уряд заявив, що «найсуворіші санкції», які коли-небудь накладалися, призвели до заморожування пов'язаних з Росією активів на суму 18,39 млрд фунтів стерлінгів, що майже на 6 млрд фунтів стерлінгів перевищує активи, утримувані за всіма іншими режимами санкцій Великобританії.

Ендрю Гріффіт, економічний секретар Міністерства фінансів, сказав: «Як непохитні захисники демократії, Сполучене Королівство разом зі своїми союзниками протистоїть варварському та неспровокованому вторгненню Росії в Україну. Ми запровадили найсуворіші санкції проти Росії, і це руйнує її військову машину. [20]

«Щоб переконатися, що ми робимо все можливе, щоб тримати тиск на корумпованих друзів Путіна, ми більш ніж подвоїли штат OFSI. Наше повідомлення чітке: ми не дозволимо Путіну досягти успіху в цій жорстокій війні».

Вартість заморожених активів не включає власність; якби включити багато британських будинків російських олігархів, цифра була б набагато більшою. За даними Земельного кадастру, є 106 об'єктів нерухомості, які підпадають під санкції, 92 з яких були додані після початку вторгнення Росії 24 лютого.

Окрім фізичних осіб, Великобританія також наклала санкції на 120 організацій і заморозила активи 19 російських банків, загальні активи яких, за словами уряду, перевищують 940 мільярдів фунтів стерлінгів. [50]

Анн-Марі Тревельян, міністр закордонних справ, сказала: «Коли Путін вторгся в Україну, він припускав, що ми сидітимемо склавши руки. Він помилився. Натомість Велика Британія та наші міжнародні партнери стояли пліч-о-пліч з Україною в її боротьбі за територіальну цілісність і політичну незалежність». [45]

Представник Міністерства фінансів Великобританії сказав, що світова економіка заплатила «високу ціну» за вторгнення Росії.

«Гуманітарна криза розгортається на наших очах, залишаючи тисячі жертв, змушуючи мільйони біженців залишати свої домівки та загрожуючи економічному відновленню, яке тривало після двох років пандемії», — сказала вона.

«Оскільки Росія та Україна є великими експортерами сировини, війна призвела до стрімкого зростання цін на енергоносії та продукти харчування, що значно ускладнило життя багатьом людям у всьому світі». [20]

Бун сказала, що ОЕСР знизило свій прогноз глобального зростання на 2022 рік з 4,5% до 3%, тоді як інфляція в 38 заможних країнах-членах організації становитиме в середньому майже 9% – це вдвічі більше, ніж прогноз у минулорічному грудневому огляді економіки. Очікується, що зростання у 2023 році становитиме 2,8% порівняно з 3,2%, прогнозованими шість місяців тому.

У промові Джон Канліфф про «вплив війни в Україні на економіку та фінансову систему Великобританії» заступник голови Банку Англії з питань фінансової стабільності, розповідає про вплив російського вторгнення в Україну на економіку та фінансову стабільність Великобританії. Він розглядає, які наслідки це може мати для монетарної політики, і дає оцінку стійкості фінансової системи Великобританії.

Ключові висновки з виступу:

1. Британський ринок праці до війни: внутрішній ринок праці також постраждав від значних змін попиту та пропозиції внаслідок пандемії чи Brexit. Велика Британія розпочала 2022 рік із рекордними 1,3 мільйона вакансій і дедалі більшою жорсткістю ринку праці.

2. Прогноз Комітету з монетарної політики на лютий 2022 року: за прогнозами інфляція сягне піку понад 7% у другому кварталі року, головним чином через підвищення цін на газ та електроенергію. За прогнозами, ринок праці залишатиметься напруженим у найближчій перспективі, оскільки безробіття продовжуватиме падати до середини 2022 року, а зарплата продовжуватиме зростати вище 4% щорічно до цієї осені.

3. Наслідки вторгнення Росії в Україну: на частку Росії припадає набагато більша частка світової пропозиції товарів. Україна також є великим постачальником сільськогосподарської продукції. Світові ціни на нафту зросли на 11%, а оптові ціни на газ у Великобританії зросли на 40% після вторгнення. У березні споживча впевненість Великобританії впала до найнижчого рівня з листопада 2020 року.

Наслідки монетарної політики:

Мета центрального банку полягає в тому, щоб інфляційний тиск не закріпився у внутрішній економіці. Ризик тут полягає в тому, що ми можемо вступити в період ще більш високої інфляції – вищої, ніж ми спостерігали за 40 років – із жорстким ринком праці та високим зростанням оплати праці.

Фінансова стабільність:

- Банківська система Великобританії поки що вийшла з пандемії Covid у сильній позиції.
- Подальша фіскальна підтримка економіки означала, що банківській системі не потрібно було використовувати резерви капіталу та ліквідності, які були накопичені.
- Вплив банківської системи Великобританії на Росію та Україну невеликий.
- Наслідки для банківської системи Великобританії, швидше за все, відбудуться через загальний вплив вищої інфляції та зниження економічної активності на баланси банків. [35]

ВИСНОВКИ

Після Другої світової війни розширення території країни набуло глобального характеру, особливо в роки «холодної війни», продовжуючи неухильно зростати донині. Незважаючи на зміну архітектури системи міжнародних відносин наприкінці XX – початку XXI століть, «жорстка сила» донині залишається домінуючим інструментом у широкому переліку важелів британської зовнішньої політики. Військове втручання, застосування сил і загрози застосування сили, ось далеко неповний перелік невід’ємних силових інструментів зовнішньої політики Великобританії другої половини XX ст. Після закінчення «холодної війни» Лондон робить ставку на комплексне використання різноманітних елементів збройної сили за кордоном, наприклад, здійснення гуманітарної інтервенції, застосування принципу завдання односторонніх військових ударів для випередження та превентивних ударів. Гуманітарне втручання здійснюється через використання військової сили проти інших держав з метою припинення практики порушення прав людини або створення сприятливих умов для їх реалізації.

Вперше концепція гуманітарної інтервенції була представлена прем'єр-міністром Великої Британії Тоні Блером у квітні 1999 року, яка базувалася на тезі про неприпустимість розгляду гуманітарної катастрофи, як виключно внутрішньої справи тієї чи іншої держави, яка подарувала світовій спільноті не тільки право, але також поклала на нього обов'язок втручатися в гострі гуманітарні кризи з метою їх швидкого вирішення. Сучасна військова теорія і практика Сполученого Королівства розрізняє два типи ударів: випереджувальний і превентивний.

Отже, в колах експертів та адміністративного керівництва Великобританії сформувалося стійке переконання про неминучість використання широкого спектру різноманітних елементів «жорсткої сили» як дієвого інструменту зовнішньої політики.

Наразі у військовому плані зірка Британії також частково згасла. Як неодноразово показували огляди за останні десятиліття, готовність, фінансування та масштаби збройних сил країни погіршуються, і зараз вони посідають 8 місце за обсягом витрат у 2019 році порівняно з 3 місцем у 1990-х і 2000-х роках. Через таку дегенерацію Британія більше не в змозі вести війну самостійно, а натомість є партнером середнього розміру, який може лише прокласти свій шлях у війну, спираючись на доблесть інших – майже виключно США. Під час вторгнення в Ірак після 11 вересня підготовка Британії була визнана «цілком неадекватною», як і підготовка в Афганістані, обидва ознаки досвіду країни в 2020 році з відсутністю засобів індивідуального захисту для боротьби з Covid-19.

У той час як Британія постійно лідирувала у світі за індексом м'якої сили, через Brexit ставлення до Великобританії змінилося: її статус було знижено, а інші країни, такі як Франція, стали більш помітними. Таким чином, у світлі Brexit і нещодавніх політичних потрясінь у Великій Британії, здається очевидним, що Британія буде дедалі менше здатна впливати на міжнародні справи через силу тяжіння.

Це спонукало уряд закликати до посилення «жорсткої сили», що визначається як використання як військових, так і економічних засобів для впливу на поведінку чи інтереси інших політичних органів, примушуючи іншу діяти так, як ця організація інакше не мала б діяв, намагаючись зберегти частину глобального впливу Великої Британії та захистити її національні інтереси.

Як вихід буде збільшення витрат на оборону на 1% з комфортом, що заповнить поточну недостачу в оборонному бюджеті, водночас дозволяючи збройним силам Великобританії розширити свої поточні можливості.

Значимість потенційного збільшення витрат і вдосконалення можливостей посилюється, якщо взяти до уваги поточні глобальні події.

Зокрема, посилення агресії щодо ключових національних інфраструктур у кіберпросторі призвело до різкого збільшення кількості кібератак груп, названих

«кіберзлочинцями», яких лише тонка завеса відділяє від їхніх державних спонсорів. За цим послідувала пропагандистська війна, яка ведеться в Інтернеті, шляхом створення суперечливих історій, покликаних створити плутанину та затьмарити реальну картину.

Наразі претензії Великої Британії на статус великої держави залишаються. Цей родовід був побудований на глибоко вкоріненому наративі про те, що оскільки країна була важливою в минулому, вона все ще є могутньою сьогодні і буде такою знову в майбутньому. Претензії країни на міжнародне лідерство, стабільність і компетентність у внутрішньому управлінні, а також на наявність чіткого стратегічного розуміння – усе це походить від тієї спадщини та пов'язаних з нею наративів. Показово, що цей наратив часто відточувався шляхом вибіркового, спеціального та спрощеного переказу історії. [16]

Зовнішньополітична стратегія уряду Британії, тепер керується принципами «розумного впливу», використовуючи ефективно та збалансоване поєднання елементів «жорсткої» та «м'якої сили», водночас не виключає можливості загального звернення до «жорсткої сили» у разі реальної загрози національним інтересам чи безпеці Сполученого Королівства.

У 2013 році Лондон заявив, що готовий розпочати військову операцію проти Ірану, головною метою якої є надійне запобігання та ефективна протидія виробництву Тегераном ядерної зброї. Як наслідок, у регіональному інформаційному просторі та системі міждержавних відносин чітко простежується тенденція до поширення недостовірної інформації про створення окремими державами ядерної та бактеріологічної зброї.

Ця «достовірна» інформація зазвичай використовується як чудовий приклад для організації широкого міжнародного політичного тиску, прямого втручання у внутрішньополітичні справи держави та запровадження міжнародної ізоляції, як це було з Іраком напередодні британського втручання.

У зовнішньополітичній діяльності Британії у концепції «розумної влади» було продиктовано збереження впливу і забезпечення надійного захисту національних інтересів у регіоні з мінімальними витратами ресурсів і фінансовими вливаннями та покликані вирішувати наступні завдання:

- надійно закріпити та розширити сферу військового та військово-технічного співробітництва (підготовка військових кадрів, освоєння нової техніки в поєднанні з повним комплексом послуг з обслуговування, ремонту та модернізації).

- послуги, а також гарантовані поставки запчастин, тренажерів, боєприпасів тощо);

- обмежити ймовірність виникнення та захистити від можливої зовнішньої загрози для країни, безперебійне постачання стратегічних резервів нафти та газу, яке забезпечуватиме стабільне функціонування та розвиток економіки Великобританії;

- можливості протиповітряної оборони;

- витіснити Росію з близькосхідного ринку озброєнь, «заморозивши» її військово-технічне співробітництво з Іраном.

Відносини між Україною та Великою Британією відображають складний шлях, який пройшла наша держава до повноцінного суб'єкта міжнародних відносин. Становлення міждержавних відносин включало періоди подолання упередженого ставлення британських політиків і громадськості до України, налагодження конструктивної співпраці на різних рівнях, глибокої кризи довіри на початку 2000-х років і відновлення діалогу, формування стратегічної партнерства з ознаками військово-політичного союзу.

Відносини між Україною та Великою Британією відображають складний шлях, який пройшла наша держава до повноцінного суб'єкта міжнародних відносин. Становлення міждержавних відносин включало періоди подолання упередженого ставлення британських політиків і громадськості до України,

налагодження конструктивної співпраці на різних рівнях, глибокої кризи довіри на початку 2000-х років і відновлення діалогу, формування стратегічної партнерство з ознаками військово-політичного союзу.

Отже, в сучасному форматі міжнародних відносин «жорстка сила» не втрачає свого значення у світі, де окремі держави докладають надзвичайних зусиль для забезпечення своєї незалежності, а інші виявляють своє прагнення до глобального впливу та гегемонії на політичній карті світу. Крім того, об'єктивні фактори збереження актуальності та безальтернативності необхідності ефективної протидії екстремістським структурам і організаціям, які використовують терор і насильство для досягнення політичних цілей у міжнародному вимірі.

Список використаних джерел та літератури:

1. «Британія завершила військову операцію в Афганістані» УКРІНФОРМ// [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.ukrinform.ua/rubric-world/3306244-britania-zaversila-vijskovu-operaciju-v-afganistani.html> (1)
2. «Британський спецназ SAS повернувся в Київ для навчання бійців ЗСУ, — The Times» //Фокус// [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://focus.ua/uk/voennye-novosti/512493-britanskiy-specnaz-sas-vernulsya-v-kiev-dlya-obucheniya-boycov-vs-u-the-times> (2)
3. «В британском парламенте осудили британско-французскую операцию в Ливии»//BBC News Україна // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.bbc.com/ukrainian/ukraine_in_russian/2016/09/160914_ru_s_uk_france_livya_critic (3)
4. «Вооружённые силы великобритании. перед лицом старых и новых угроз. Часть»// Оборонно промисловий кур'єр»// [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://opk.com.ua/%D0%B2%D0%BE%D0%BE%D1%80%D1%83%D0%B6%D1%91%D0%BD%D0%BD%D1%8B%D0%B5-%D1%81%D0%B8%D0%BB%D1%8B-%D0%B2%D0%B5%D0%BB%D0%B8%D0%BA%D0%BE%D0%B1%D1%80%D0%B8%D1%82%D0%B0%D0%BD%D0%B8%D0%B8-%D0%BF%D0%B5%D1%80/> (4)
5. «Вторгнення Британії в Ірак у 2003 році визнали необґрунтованим, - доповідь»// LB.UA// [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://lb.ua/world/2016/07/06/339546_vtorzhenie_britanii_irak_2003_godu.html (5)

6. «Кемерон Девід Екс-прем'єр-міністр Великобританії»// lb.ua// [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://lb.ua/file/person/2015_kameron_devid.html (6)
7. «Оборона Британії-2030: протистояти Росії, зміцнювати Україну» // УКРІНФОРМ// [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.ukrinform.ua/rubric-world/3210644-oborona-britanii2030-protistoati-rosii-zmicnuvati-ukrainu.html> (7)
8. «Стан та перспективи розвитку збройних сил Великої Британії» // МІЛ ІН УА// [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://mil.in.ua/uk/articles/stan-ta-perspektyvy-rozvytku-zbrojnyh-syl-velykoyi-brytaniyi/> (8)
9. «Т.Блэр: Британія и впрעדь должна воевать»// РБК – Україна// [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://daily.rbc.ua/rus/show/t_bler_britaniya_i_vpred_dolzhna_voevat_1168618213 (9)
10. «Тереза Мей сьогодні – це Рональд Рейган вчора»// УКРІНФОРМ// [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.ukrinform.ua/rubric-world/2344120-tereza-mej-sogodni-ce-ronald-rejgan-vcora.html> (10)
11. «Что такое НАТО»// НАТО [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.nato.int/nato-welcome/index_ru.html (11)
12. «Як і чому Британія стає одним із найближчих союзників України»// BBC News Україна // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-59809501> (12)
13. «Як Тереза Мей "грає у гру Путіна"- огляд ЗМІ»// BBC News Україна // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.bbc.com/ukrainian/press-review-43430733> (13)
14. Голінгсворт М., Ленслі С. Лондонград. Київ: Темпора, 2016. 312 с. (14)

15. Грубінко А., Буглай Н. Історичний шлях українсько-британських відносин (до 30-річчя стратегічного партнерства). Український історичний журнал. 2022. № 1. С. 206-219. (15)
16. Зайцев Б., Коваль Н., «Ключові аспекти виходу ВБ з ЄС»: аналітична записка – Центр міжнародних досліджень – 2019 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://da.mfa.gov.ua/wpcontent/uploads/2019/02/lyutyu_2019_
17. Лозовицький О. «Розумна могутність» – стратегічна основа зовнішньополітичної та оборонної складових дієвого реформування держави в умовах глобалізації» ІПіЕНД ім. І.Ф. Кураса НАН України // НАУКОВІ ЗАПИСКИ Випуск 5-6(85-86), 2018 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://ipiend.gov.ua/wp-content/uploads/2018/07/lozovytskyi_rozumna.pdf (16)
18. Неймарк М., “Мягкая сила в мировой политике”, 2019 р.
19. Ржевська В. С. Політико-правові ідеї І. Бентама щодо встановлення та засобів підтримки тривалого міжнародного миру / В. С. Ржевська // Актуальні питання публічного та приватного права. – 2013. – № 1. – С. 185–190.
20. Фахрудін Ш. «Найвідоміша спецслужба світу – МІ6: чим вражає британська розвідка» // 24 канал, 2020 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://24tv.ua/nayvidomisha_spetssluzhba_svitu_mi6_chim_vrazhaye_britanska_rozvidka_n1279959
21. Ферховштадт Г. Маніфест для нової Європи. - К.: Видавництво «К. І. С.», 2007. - 68 с.
22. Черінко І. Європейський Союз у зовнішній політиці лейбористського уряду Великої Британії: уроки для України. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.viche.info/journal/1514/>
23. Экономические последствия Brexit для Украины [Електронний ресурс] // VITANIT COMMUNITY. – Режим доступа: <http://vitanit.com.ua/blog/ekonomicheskie-posledstviya-brexite-dlya-ukrainyi>

24. Яковенко Н. Велика Британія в міжнародних організаціях : [навч. посібник] / Н. Яковенко. – К. : Київський університет, 2011. – 400 с.
25. Яковенко Н. Л. Позиція Великої Британії в новій архітектурі європейської безпеки / Н. Л. Яковенко // Збірник наукових праць. Дослідження світової політики. – К.: ІСЕМВ НАН України, 2001. – Вип. 16. – С. 21–27.
26. «A Recessional Power: How Britain’s Claim to Be a Great Power Has Been Fatally Undercut»// E-International relations//[Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.e-ir.info/2020/10/12/a-recessional-power-how-britains-claim-to-be-a-great-power-has-been-fatally-undercut/> (17)
27. «Boris Johnson outlines UK’s post-Brexit foreign policy»// Commonsense.eu// [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.commonspace.eu/index.php/news/boris-johnson-outlines-uks-post-brexit-foreign-policy> (18)
28. «British special-operations force»//Britannica// [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.britannica.com/topic/Special-Air-Service> (19)
29. «Global nuclear weapons: downsizing but modernizing»// sipri// [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.sipri.org/media/press-release/2016/global-nuclear-weapons-downsizing-modernizing>
30. «Hard Power – Definition, Meaning and Real world Examples»// Marketing 91// [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.marketing91.com/hard-power/> (20)
31. «Hard Power Still Matters»// Belfer Center// [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.belfercenter.org/publication/hard-power-still-matters> (21)
32. «NATIONAL SECURITY STRATEGY» 2015// [Електронний ресурс]. – Режим доступу:

https://obamawhitehouse.archives.gov/sites/default/files/docs/2015_national_security_strategy_2.pdf (22)

33. «NATO Futures: Three Trajectories»//CSIS// [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.csis.org/analysis/nato-futures-three-trajectories> (23)

34. «Nuclear Weapons: Who Has What at a Glance»//arms control association// [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.armscontrol.org/factsheets/Nuclearweaponswhohaswhat>

35. «Post-Brexit UK ready to use "hard power" - defence minister»// Reuters// [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.reuters.com/article/uk-britain-eu-defence-idUKKCN1Q000J> (24)

36. «Putin's nuclear threats are meant to 'manipulate' global uncertainty and sow confusion — and it's working, expert says»//INIDER// [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.businessinsider.com/expert-putins-nuclear-threats-meant-to-manipulate-uncertainty-russia-ukraine-2022-9> (25)

37. «Russia's Dirty Bomb Manipulation May Be Caused by Nuclear Blackmail Issues – expert analysis»//FREEDOM// [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://uatv.ua/en/russia-s-dirty-bomb-manipulation-may-be-caused-by-nuclear-blackmail-issues-expert-analysis/> (26)

38. «Russia's Military Attack on Ukraine Will Have Consequences for Putin»// Cato.org// [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.cato.org/commentary/russias-military-attack-ukraine-will-have-consequences-putin> (27)

39. «Sanctions against Russia»// Parliament.uk// [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://commonslibrary.parliament.uk/research-briefings/cbp-9481/> (28)

40. «SAS»// Спецслужбы великобритании// [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://sites.google.com/site/specsluzbystran/home/sas> (29)

41. «The U.S. and Europe are running out of weapons to send to Ukraine»//CNBC// [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.cnn.com/2022/09/28/the-us-and-europe-are-running-out-of-weapons-to-send-to-ukraine.html> (30)
42. «The United Kingdom Finally Acknowledges Its Hard-Power Limits»// Foreignpolicy [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://foreignpolicy.com/2021/04/16/the-united-kingdom-finally-acknowledges-its-hard-power-limits/> (31)
43. «Trident missile factfile»// bbc.co.uk//[Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://news.bbc.co.uk/2/hi/uk_news/4438392.stm
44. «UK armed forces equipment and formations 2022»// GOV.UK// [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.gov.uk/government/statistics/uk-armed-forces-equipment-and-formations-2022/uk-armed-forces-equipment-and-formations-2022> (32)
45. «UK sanctions now cover £18bn of Russian-owned assets»// The guardian// [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.theguardian.com/world/2022/nov/10/uk-sanctions-18bn-russian-owned-assets-ukraine> (33)
46. «UK sanctions» »// GOV.UK// [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.gov.uk/guidance/uk-sanctions> (34)
47. «Ukraine’s war impact in the UK economy and financial system»// Santander// [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.santander.com/en/press-room/insights/ukraines-war-impact-in-the-uk-economy-and-financial-system> (35)
48. David, Charles-Philippe; Levesque, Jacques (1999) // Future of NATO: Enlargement, Russia, and European Security// [Електронний ресурс]. – Режим доступу :

https://books.google.com.ua/books?id=U0DKEhe7Z6EC&pg=PA200&redir_esc=y#v=onepage&q&f=false

49. Gamble A. The European Issue in British Politics / A. Gamble // Britain for against Europe; ed. D. Baker, D. Seawright. – Oxford: Clarendon Press, 1998. – P. 11–30. [9, c. 19].
50. Hendrickson, Ryan C. "NATO's next secretary general: Rasmussen's leadership legacy for Jens Stoltenberg." *Journal of Transatlantic Studies* (2016) // pp 237–251.
51. House of Lords “Persuasion and power in the modern world”, 2013;
52. Huntington S. The Clash of Civilization? // The New Shape of World Politics. - New York: Foreign Affairs, 1999. - P. 67-91.
53. Huntington S. The Clash of Civilization? // The New Shape of World Politics. - New York: Foreign Affairs, 1999. - P. 67-91.
54. Joseph S. Nye, JR “Bound to lead: the changing nature of American Power”, 1990.
55. Kimball W. F. Churchill Proceedings – Sheriffs and Constables: Churchill’s and Roosevelt’s Postwar World / W. F. Kimball // *Finest Hour* 141, Winter 2008-09. – P. 36// - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.winstonchurchill.org/publications/finest-hour/37-finest-hour-141/2103-churchill-proceedingssheriffs-and-constables-churchills-and-roosevelts-postwar-world>
56. Philip Seib «Public Diplomacy and Hard Power: The Challenges Facing NATO» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.jstor.org/stable/45289709> (36)
57. Spohr, Kristina. "Precluded or precedent-setting? The 'NATO enlargement question' in the triangular Bonn-Washington-Moscow diplomacy of 1990–1991." *Journal of Cold War Studies* 14.4 (2012): 4-54.

58. Theresa May joins G20 summit to face Brexit warnings from US and Japan // The Guardian. – 2016. – 4 September. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.theguardian.com/world/2016/sep/04/g20-theresa-may-warns-of-tough-times-for-uk-economy-after-brexit>.
59. What has the EU done for the UK? // The Financial Times. – 2016. – FEBRUARY 24. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.ft.com/content/202a60c0-cfd8-11e5-831d-09f7778e7377>.
60. Williams P. Who's making UK foreign policy / P. Williams // International Affairs. – 2004. – Vol. 80, № 5. – P. 909-929.
61. Williams P.D. British Foreign Policy under New Labour, 1997-2005 / Paul D. Williams. – London, New York: Palgrave Macmillan, 2005. – XIII, 263 p.
62. Wintour P. Tony Blair's top read: Tolkien, Trotsky and Treasure Island [Електронний ресурс] / P. Wintour – Режим доступу: <https://www.theguardian.com/politics/2011/jun/24/tony-blair-desert-island-books>.
63. Wither J. An Endangered Partnership: The Anglo-American Defense Relationship in the Early Twenty-first Century / J. Wither // European Security. – 2006. – Vol. 15. – P. 47-65.
64. Wither J.K. British Bulldog or Bush's Poodle? Anglo-American Relations and the Iraq War / J.K. Wither // Parameters. – 2003-2004. – Winter. – P. 67-82.
65. Yee-Kuang H. «What did New Labour Ever Do for Us? ». Evaluating Tony Blair's Imprint on British Strategic Culture / H. Yee-Kuang // The British Journal of Politics and International Relations. – 2012. – Vol. 14. – P. 556-575.
66. Yongping F. The Peaceful Transition of Power from the UK to the US / F. Yongping // Chinese Journal of International Politics. – 2006. – Vol. 1. – P. 83-108.
67. Zinkin M. Does the United Kingdom Need a Foreign Policy? / M. Zinkin // International relations. – 1995. – Vol. 12. – P. 63-72.
68. Zuba K. Power holders: one versus many. Leadership and elite theories / K. Zuba // Journal of Political Power. – 2016. – Vol. 9. – P. 269 – 287.